

Kleine stukjes om te lezen

Hans Vervoort

bron

Hans Vervoort, *Kleine stukjes om te lezen*. Thomas Rap, Amsterdam 1970

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/verv017klei01_01/colofon.php

Let op: werken die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn.

Jan wie?

Gisteren kon ik me zijn naam niet meer herinneren. We weten allen wat dit betekent. Gelukkig kon ik het Pieter nog vragen, die had het in zijn boekje staan. Hij moest er een tijd naar zoeken maar toen had hij het toch gevonden.

‘Jansonius,’ zei Pieter en kneep zijn ogen een beetje dicht. ‘Jansonius,’ herhaalde ik opgelucht. Ook ik kneep mijn ogen een beetje dicht. Met veel moeite kon ik me Jansonius voor de geest halen, een zonnig vakantiekiekje.

‘Herinner je je nog wat een sterk haar hij had,’ zei Pieter. Ik knikte.

‘Je kon hem aan zijn haar optrekken.’

We glimlachten bij de herinnering.

Het is een heel eind fietsen van Pieter naar mijn huis. Toen ik de fiets weggezet had, probeerde ik even of ik het nog wist.

Ik pakte de naam nèt nog voor hij weg kon glippen.

Jansonius, zonde om dat te verliezen.

Haring kaken

Deze dokter rook inderdaad naar sigaren en carbolzeep. Hij was trouwens ook oud en mager. Zijn nagels waren kortgeknipt, twee vingers van zijn linkerhand bruin van nicotine. Hij zat achter zijn bureau en probeerde Henk scherp aan te kijken, met ogen waarvan het wit al half bedorven was.

‘Ik weet niet of ik er goed aan doe u dat allemaal te vertellen,’ zei hij. ‘Dat is het risico dat je als arts moet nemen. Sommige mensen kunnen er wel tegen en anderen niet. U maakt op mij een nogal evenwichtige indruk en ik dacht dus kom.’

‘Ja, ja,’ zei Henk. Hij bewoog zijn hoofd en hoorde de nekwervels kraken.

‘Nou ja, ik weet nu in elk geval waar ik aan toe ben,’ zei hij. Hij stond op en stak zijn hand uit. Dag dokter. De dokter aarzelde even en nam hem toen aan. Toen hij buiten stond realiseerde Henk zich dat de man zijn handen nu opnieuw moest wassen, wat hem sterk opvrolijkte. Het weer was somber, maar het regende niet.

Hij stapte op zijn bromfiets en liet zich langzaam naar kantoor rijden. Op de hoek van de gracht stelde hij het voertuig en liep de laatste vijftig meter, langs de twee hoeren die er altijd stonden. Met een korte knik liep hij voorbij en voelde de vetrollen boven zijn broekband.

Het was druk op kantoor. Hij ging naar het toilet en keek in de spiegel, zoals altijd verwonderd over de dikke kale man. Even het gebit uit en de kaken op en neer, blaasbalgje spelen. Zacht lachend deed hij het licht uit en verliet het vertrek. Toen hij op zijn kamer kwam stond Kranz al te wachten met een grote stapel dossiers.

‘Als ik zeg lumbaalpunctie’, wat voel jij dan?’ vroeg Henk.

‘Dan word ik kotsmisselijk,’ antwoordde Kranz.

‘Ik ken iemand die het heeft gehad,’ zei Henk. ‘Ze steken een naald in je rug, tussen twee wervels, en zuigen je levenssappen weg. Die man van wie ik het hoorde, had het als jongen gehad. Hij wilde alleen meewerken als ze spiegels neerzetten, zodat hij precies kon zien wat ze deden. Eigenaardig type.’

‘Bij injecties is dat ook zo. Sommige mensen kunnen er alleen maar tegen als ze naar de naald kijken. Ik ken trouwens iemand,’ zei Kranz, ‘die had nierstenen en dan wordt er door je pisbuis een tangetje gedreven, de blaas in, en dan worden die nierstenen stuk voor stuk gekraakt.’

‘Pijnlijk zeker?’ zei Henk.

‘Wat heet pijnlijk? Het is nu jaren geleden maar de man valt bijna flauw als je er over praat. Denk eens in: al dat gruis moest hij wegplassen, dat heeft maanden geduurd. Elke keer kwam er zo'n klein brokje voor het gaatje en dan maar spanning opbouwen, veel drinken, net zo lang tot de handel naar buiten geperst werd.’

‘Ik heb één keer meegemaakt,’ zei Henk, ‘dat iemand onder de tram kwam. Ik stond in de tram en je hoorde, je voelde dat hij ergens over

heen reed. Boem-boem, weet je wel. Dan een hele hoop geschreeuw en ja hoor, been eraf. Het was zo'n dikke vrouw in een stippeltjes jurk, en het was een heel dik been. Ze lag op haar rug en elke keer kwam ze even omhoog om naar dat been te kijken en dan viel ze weer gillend terug.'

Er was geen sprake van dat Kranz afgeleid zou kunnen worden. Hij legde de dossiers neer en wees er op.

Henk zuchtte, hij was net naar de dokter geweest.

'Baassie,' zei hij. 'Henk wil een vrije dag. Zijn moeder is dood.'

'Dat is al een jaar of vier zo,' zei Kranz.

Henk zuchtte. 'Ik ben Henk,' zei hij. 'Ik ben 38 jaar en ik wil een vrije dag. En anders ga ik jammeren.'

Kranz knikte. Even later was Henk thuis. Marion zag er fris uit, zij kon slapen als geen ander en was in 15 jaar geen pond ouder geworden.

'Kom,' zei hij en begon zich snel uit te kleden, 'het is tijd voor een onderonsje.'

'Dat is een koninklijke uitdrukking,' legde hij later uit, terwijl hij ijverig op en neer bewoog, 'koningen spreken altijd in de wij-vorm. Een koninklijk onderonsje, dat zie je ook vaak onder foto's staan. Dat daar nog nooit een proces op gevolgd is begrijp ik niet.'

Na afloop, toen hij zich stond te wassen, zag hij haar in de spiegel op het bed liggen, tevreden en slaperig.

Wat zei de dokter?' vroeg ze.

'O,' antwoordde hij, 'de ouwe sukkel kon niets ontdekken. Zei dat ik nog minstens 40 jaar meekon.' Hij gooidde zijn hoofd naar achteren. De nekwervels kraakten.

Een rotjongen

Ik ging afscheid nemen van het strand. Het was eind september en al tamelijk guur. Het strand was leeg, op een jongen van een jaar of 17 na, die druk in de weer was met een klein schepje zand in een kuil te scheppen.

Nieuwsgierig kwam ik dichterbij. In de kuil lag een al wat oudere vrouw, gekleed in een zwempak, wat bij dit weer geen genoegen kon zijn. Ze was nogal dik, met kleine kuiltjes in het witte vlees. Haar rode hoofd met de goedkope permanent stak af bij de rest van het lichaam, ze had haar ogen dicht. De jongen was bezig met zijn kleine schepje haar benen te overdekken met zand.

Toen ik bleef toekijken wierp de jongen me een blik toe. Hij had een bruusk en leep gezicht, half bedekt door zijn lange haar. ‘Rot op, man,’ zei hij tegen me. De vrouw deed haar ogen open. ‘Zo is hij nu altijd,’ zei ze tegen me, ‘normale burgerlijke beleefdheid is er niet bij. U moet het hem maar niet kwalijk nemen, meneer. Ik heb mijn best genoeg gedaan.’

De jongen gooide een schepje zand op haar gezicht. Ze schudde haar hoofd wild heen en weer en proestte. Daardoor zag ik dat haar armen en haar benen vastgebonden waren.

‘Hé,’ dacht ik en deed een stapje dichterbij.

‘Uw armen en benen zijn vastgebonden,’ zei ik tegen de vrouw. De jongen deed er een paar schepjes zand op, de vrouw zweeg en had haar ogen weer dicht.

‘Mevrouw,’ zei ik. Ze deed haar ogen open. Ik ging dicht bij haar staan en zei met een wankel glimlachje ‘het lijkt wel alsof hij u gaat begraven.’

‘Rot op man,’ zei de jongen. Hij had zijn schepje opgeheven in de hand en ik deed haastig een paar passen achteruit. ‘U heeft gelijk, meneer,’ zei de vrouw, ‘maar hij doet maar wat hij niet laten kan. Van mij mag het.’

‘Kunt u niet met hem praten?’ vroeg ik, terwijl haar buik verdween.

‘Meneer, hij praat al dagen niet meer, tegen niemand. Rot op, dat is het enige wat hij zegt.’

De jongen stond donker naar me te kijken. ‘Waarom doe je dat nou?’ vroeg ik, ‘dat is toch niet menselijk?’ Hij haalde zijn schouders op. Menselijk was het natuurlijk wél.

‘Dat is toch niet vriendelijk?’ probeerde ik opnieuw, maar hij deed er een schepje bovenop.

‘Ziet u wel, meneer?’ zei het mens in de kuil. ‘Zo is het al dagen. Praten ho maar. Er is met die jongen geen land te bezeilen. Hij gaat gewoon zijn gang. Meneer doet maar, komt en gaat wanneer hij wil en moeder houdt de prak wel warm. Nou, mijn zegen heeft ie, ik heb er schoon genoeg van.’ Ze deed haar ogen dicht, schurkte haar schouders tegen de wanden van de kuil en ging er echt voor liggen. De jongen ging met dubbele ijver aan de slag. Ik had hem wel op zijn kop kunnen timmeren met zijn domme schepje maar besloot me in te

houden.

‘Je zult er nog spijt van hebben,’ zei ik tegen hem. Hij haalde zijn schouders op en bleef doorscheppen.

Ik ging een paar passen achteruit en een minuut later was de kuil vol. Het schepje over de schouder marcheerde de jongen af. Toen vertrok ik ook. Later in de middag zag ik hem bij een tramhalte staan, smalle lepe ogen, half bedekt door zijn lange haar. Echt een rotjongen.

Moderne filatelie

In de grote zaal waar hij woonde stond Pieter verlegen met zijn pukkels in zijn hoofd naast zijn staketsels. Sinds een half jaar beeldhouwde hij - met verroest staal dus het zal wel ijzer zijn geweest - en zo klein als hij was stond hij toch dapper naast zijn produkten. Het was koud en er viel een grijs soort licht naar beneden.

‘Nou Pieter,’ zei ik, ‘Gut, ik wist niet dat je al zoveel gemaakt had.’ Ik droeg een donker pak en na enige alcohol stonden mijn ogen raar in mijn hoofd. Naarmate ik Pieter langer kende werd hij steeds kleiner, terwijl ik intussen reeds 85 kilo woog.

‘Mmmmm,’ zei ik, terwijl ik een vorm bekeek en daarna Pieter. Het licht viel zo in zijn verdomde brilleglazen dat je zijn ogen niet kon zien, een soort blindemannetje spelen dat je vaak aantreft bij brilledragers, moge God hen ervoor straffen.

‘Pieter, lieve jongen,’ zei ik, ‘je weet dat ik 6 jaar zangles heb gehad en nog de tweede stem niet kan zingen?’ Hij knikte.

‘Zelfs met het Wilhelmus heb ik moeite,’ zei ik, ‘een paar regels voor het eind raak ik de draad kwijt. Wat wil ik hiermee zeggen? Ik wil hiermee duidelijk maken dat ik nooit de harmonieuze reacties weet te vinden. Neem nu dit geval, dit beeld zal ik maar zeggen. Dacht je dat het me iets deed?’

Gehoorzaam knikte hij nee. ‘Natuurlijk doet mij dit iets. Maar ik besef het nu niet, vandaar dat ik er gewoon langs loop. Kijk, je moet niet verwachten dat de mensen als door de bliksem getroffen bij zo'n vorm blijven staan. Dat moet dóórwerken. Ik weet zeker dat deze, hoe noem je ze, béélden (hij knikte), ik weet zeker dat deze beelden op den duur toch hun invloed op mij niet zullen missen. Daarom neem ik ze nu goed in me op. Ik vertel je de resultaten later nog wel eens.’

‘Henk,’ zei hij, ‘je bent een zak, een dronken patser.’

‘Goed jongen, goed jongen. Hoe gaat het met Eva? Hè?’ Ik wees op een grof metaaltje: ‘Heeft ze daarvoor model gestaan? Er zit zoiets bekends in?’

‘Henk, als je daarmee zit, kan ik je meteen vertellen dat Eva al lang weer weg is,’ zei hij ernstig.

De kleine zak zag er uit alsof hij mij dag en nacht zou verzorgen, als ik ter plaatse ernstig ziek zou worden.

‘Ja, ja...,’ zei ik ongelovig.

‘Henk, het meisje was hier geen twee weken, of ze kreeg er genoeg van.’

‘Dat komt omdat je zo'n vies huishouden hebt,’ zei ik. Ik kende Pieter uit dienst, en daar had hij al de gewoonte om grote stukken paprika over de kamer te verspreiden, zodat zijn hele omgeving een benauwde, bedompte geur inademde.

Verder waste hij nooit af, veegde hooguit met een papiertje de borden even schoon.

‘Waar is Eva heen?’ vroeg ik. Hij wist het niet, noemde enkele namen en buitenland.

‘Pieter,’ zei ik, terwijl hij me naar de uitgang begeleidde, ‘als ik er een beetje overheen ben, nodig ik je een keer uit. Ik ben zelfs bereid om je wat tekeningen te laten zien, die je lelijk mag vinden.’ Hij lachte toen hij de deur achter mij dicht deed.

Om de hoek in het café zat ze o wonder nog te wachten. ‘Eva,’ zei ik, ‘hij maakte niet de indruk er onder gebukt te gaan. Hij had ook geen idee dat je weer bij mij terug bent.’

‘Zo’, zei ze onderweg, ‘hij was vrolijk?’

‘En hard aan het werk,’ verzekerde ik haar.

Halverwege bleef ze staan. ‘Henk, ik moet even een boodschap doen, dat was ik helemaal vergeten. Wacht maar niet op me met eten, want het kan wel laat worden.’

Snel liep ze weg en ik zag haar de hoek omslaan, richting Pieter.

Stomme zak, zei ik tegen mezelf. Maar ik kon het haar niet kwalijk nemen.

Avond

‘Kukeleku zo kraait de haan,’ zei Henk, ‘ik heb 4 paar schoenen aan.’

Hij kwam de slaapkamer uit en keek met bijziende ogen de kamer rond. ‘2 van stof en 2 van leer.’ Marion zat met de blik vastgenageld aan de televisie en reageerde niet.

‘Hier leg ik mijn zakdoekje neer,’ besloot hij moedeloos, en liet zich zakken op een vrije stoel.

Hij vond zijn bril en keek naar het scherm.

‘Ben ik mijn broeders moeder?’ vroeg een kleine man aan een grote zaal.

‘Nee,’ antwoordde hij zich zelf.

Marion maakte een ongeduldige beweging, en Henk tikte aan.

‘?’ vroeg hij.

‘Stil nou,’ zei Marion, ‘dit is premier de Jong. Over die duikboten gaat het.’

‘Wat betreft die ontwikkelingslanden,’ zei de man op het scherm, ‘die kunnen de klere krijgen. Hebben we niet 300 jaar ons best gedaan, totdat we tenslotte onze handen ervan af trokken? Stank voor dank krijg je van die mensen.’

Marion gooide een leeg lucifersdoosje naar het scherm. ‘Over het Noorden des lands zegt hij weer niets,’ zei Henk gediensig, ‘die man draait er altijd om heen.’

‘Het is een klootzak,’ zei Marion, ‘weet je waar hij die duikboten laat bouwen? Niet in Stavoren, niet in Delfzijl, nee in Rotterdam moet het weer gebeuren.’

‘Wat een hufter,’ zei Henk en bevingerde haar blonde arm. Marion kwam uit Friesland.

Er was nu een nieuwe man achter de microfoon verschenen.

‘Mijn fractie is de grootste fractie’ riep hij, ‘mijn fractie is de allergrootste fractie in het land.’

De camera richtte zich op een hooggekuifde man die met trillende handen vanuit de zaal iets riep.

‘Wat is dat voor kinderpraat, geachte afgevaardigde Roemers,’ vroeg de spreker geprikkeld, ‘p van de a, p van de a, p van de b zult u bedoelen, p van de betweters.’

De interrumpant stond zenuwachtig en kwaad op en neer te springen. ‘Trekt u uw broek behoorlijk op, meneer,’ zei de voorzitter, een grijze man, ‘we zitten hier toch al zo in de kruis- en okseldampen.’

‘Ik van de KVP,’ hernam de spreker, ‘sta hier als woordvoerder van de grootste partij. Lekker puh. Wij zijn de grootste in het land. Alle andere zijn kleiner. En niet zo'n klein beetje kleiner, nee, een heel stuk kleiner. Het is goed dat dat even gezegd wordt, en ik kan het niet vaak genoeg herhalen.’ Hij keek slim om zich heen. ‘Ik hoop dat het iedereen duidelijk is.’ Henk haalde het luciferdoosje op en gaf het aan Marion. Het kwam met een harde tik tegen het bijna kale hoofd van de spreker. Ze was rood van opwindning. Hij legde zijn arm om haar heen en voelde onder haar trui. Ze had er niets onder aan en hij befummelde haar grote rechterborst.

‘Wat betreft die duikboten,’ zei de spreker, ‘sluit ik mij aan bij de ministerpresident. Ben ik mijn moeders loeder?’

Een van de kamerleden stak zijn vinger op. ‘Gaat u maar,’ zei de voorzitter.

De camera volgde de man terwijl hij voorzichtig zijn volle darmen naar achteren vervoerde.

Henk trok Marion de trui over het hoofd. Haar blonde borsten keken onverschillig voor zich uit. Zijn ballen jeukten, hij stond op en ging naar het raam. De stad lag plat op haar rug met de bomen omhoog. Hij trok de gordijnen dicht, draaide zich om, sloeg een roffel op zijn borst, en balde zijn zaad.

‘Zullen we die verdomde televisie afzetten?’ vroeg hij.

‘Eerst krijgen we de reclame nog,’ zei Marion.

Henk trok het lint in haar haar los. Een vrouw verscheen in het beeld, knipoogde naar de kijkers, en keek schalks achterom naar haar man. ‘Dank zij Eurofort bedden moesten wij eerder trouwen dan hij dacht,’ sprak ze.

Henk ging naar de slaapkamer en trok zijn kleren uit. Er kwam een ronkend geslacht tevoorschijn. Hij trok er een condoom overheen en ging naar binnen ‘Feestverpakking,’ zei hij.

Marion keek hem schattend aan en trok een wenkbrauw op.

‘Gezinsverpakking,’ corrigeerde ze.

Henk dacht hierover lang na. Toen versomberde hij, zijn geslacht zakte lusteloos in elkaar.

‘Kom,’ zei hij en trok zijn pyjama aan, ‘op de radio is nog een goed programma.’

Bezoek

Opa was 81. Enkele onderdelen hadden het al begeven, een linkeroog, een half rechteroog, het gehoor, het gebit. Hij had de onregelmatige trillingen van een stationair draaiende motor.

‘Vanmorgen sprak ik tante Anna Klazien nog,’ zei opa luid, ‘ze zei: wet je dat Kees Verzee dood is? Woensdag is hij begraven.’ Hij keek monter uit het raam en sloot de kaken. Daar hij geen gebit meer had, leek zijn mond een blaasbalg. Zijn lippen waren verlamd en elke paar seconden kwam zijn dikke zwarte tong even naar buiten om snel te voelen of zijn lippen er nog waren.

‘Hoe gaat het nu, opa?’, vroeg ik. ‘Hoe gaat het nu, opa?’ vroeg ik luider.

‘Is de jus nu wat vetter, opa?’ voegde mijn moeder er aan toe. ‘Ja, dat gaat wel,’ antwoordde hij, ‘ik moet nog ergens wat koekjes hebben.’

Hij stond op en begon met zijn blinde handen over tafel te vegen.

‘Help hem nou even,’ siste mijn moeder en stootte mijn vader aan, ‘hij heeft een vlek op zijn jas.’

We gaven hem het schaalpje in de hand en namen het vervolgens weer van hem aan.

Mijn vader maakte zijn zakdoek nat en begon aan de vlek te boenen.

‘Ja, ja,’ zei opa, ‘dat zie ik niet meer hè?’

‘Hoe is het eten hier nu?’ vroeg ik.

‘Dat is heel wat beter’ antwoordde mijn moeder.

‘Ik wil er niets kwaads over zeggen,’ zei opa, ‘veel mensen hebben hier diët, weet je. En dan moeten ze die jus natuurlijk mager maken.

Daar is niets aan te doen.’

‘Maar anders word je ook te dik,’ zei mijn moeder met luide snedige stem. We lachten en keken hem hoopvol aan. Hij begreep de grap, want hij was mager als een lat, en lachte hartelijk mee.

‘Toch hoop ik maar dat het nu gauw afgelopen is,’ zei hij, maar bewoog toch onwillekeurig zijn hand in de richting van de alarmknoppen naast het bed.

‘Ach, er is nog zo'n hoop te genieten’ schreeuwde mijn moeder. ‘En al die mooie zusters?’ riep ik. Hij speelde al weer mee. ‘Ja, die zusters?’ zei hij, en wreef in zijn handen. Hij had hoge zwarte schoenen en dik geaderde werkmanshanden. Op zijn diep ingekerfde hoofd stond een grote bos peperkleurig haar. Hij bracht ons beleefd naar beneden, door de gepolijste gangen van het tehuis voor oude stervelingen. De zon scheen, en in de auto zei mijn moeder ‘als wij later oud zijn, geen gedonder, dan gaan we ook in zo'n tehuis. Je bent je kinderen niet tot last, er wordt voor alles gezorgd.’

Mijn vader, achter het stuur, ging ongemerkt wat harder rijden.

Een kwestie van vertrouwen

Ik ging elke dag kijken in de lunchpauze. We stonden zorgvuldig buiten de afgebakende cirkel en keken hoe hij daar lag en zich af en toe bewoog. Er waren nooit veel meer dan een man of 40 op het Spui, en meestal dezelfde. Ouderen die vast wilden weten hoe je dood gaat, jongeren die benieuwd waren hoe lang iemand in deze toestand kon blijven leven. Af en toe een groepje studenten dat de veroordeelde wetenschappelijk kwam observeren, ze zetten turfjes voor handgebaren, beenbewegingen, geluiden enzovoorts. Schreeuwen deed hij niet, naar het publiek kijken ook niet. Alles ging stil en eenvoudig in zijn werk, zodat wij ons niet beschaamd hoefden te voelen over onze belangstelling.

Als hij had geschreeuwd zou ik meteen weglopen. Ik heb een keer een vrouw onder een tram zien liggen. Er was een been ergens tussengekomen, ze had zichzelf geamputeerd. Vanuit haar liggende positie richtte ze zichzelf telkens op om te kijken naar de beenstomp en slaakte dan steeds weer een kreet van ongelovig afgrijzen. Dat was voor een toeschouwer niet gemakkelijk te verdragen. Bij Jansonius vloeiende echter geen bloed, het was om zo te zeggen een academisch geval van sterven, en onze belangstelling was dan ook eerder wetenschappelijk dan emotioneel. We vermeden angstvallig iets meer te weten te komen over de reden van zijn doodvonnis, en zelfs dat zijn naam bekend was geworden beviel ons maar half. Als onze blikken elkaar ontmoetten speelden wij het hypocriete spel van meewarigheid, vertrokken hulpeloos de mondhoeken, of haalden de schouders op in een gebaar van onmacht. Na enkele dagen lieten we ook deze formaliteiten weg.

Om precies half twee kreeg Jansonius een kop water aangereikt door één van de soldaten van de wacht, het enige dat hij mocht ontvangen per etmaal. Deze gebeurtenis verliep steeds op dezelfde wijze. Jansonius lag lusteloos aan zijn ketting in de brandende zon (het was een van de mooiste zomers van de laatste jaren). De schildwacht tikte hem aan, hield hem de mok voor, en wij zagen Jansonius aarzelen. Had het zin om te drinken? Het was niet voldoende, net genoeg om te merken hoeveel dorst hij had, en het zou alleen een verlenging van de executie betekenen. Toch nam hij elke keer de mok en dronk hem in één extatische teug leeg. De soldaat wandelde voldaan weg, liet onderweg nog de druppels vallen die Jansonius niet uit de mok had kunnen wringen.

Hij keek de soldaat na en dan kwam het moment - wij kenners konden elke fase volgen - van de grote wanhoop, als hij zich realiseerde dat het water gehad was, dat het volgende water pas een etmaal later zou komen, en dat het toch onherroepelijk op zijn einde zou uitdraaien. Het moet nu maar uit zijn, zag je hem denken, en de eerste dagen keek hij dan rond op zoek naar een mogelijkheid om zich van

kant te maken. Hij sloeg met het hoofd tegen de paal, maar kwam nooit verder dan bewusteloosheid. En later ontbrak hem de kracht, alhoewel hij op de derde dag nog een poging deed om zich met zijn ketting te wurgen.

Verstandelijk gaven we hem gelijk, maar ons toeschouwersgemoed verzette zich ertegen. Elk van ons had de impuls de soldaten te waarschuwen: het mocht toch zo niet aflopen. We stonden maar heel even in een dilemma, want de schildwachten kwamen al uit zichzelf toesnellen om hem uit de ketting los te wikkelen.

Daarna schikte hij zich in zijn lot.

Er was een tragische gebeurtenis op de vierde dag, en ik ben blij het niet meegemaakt te hebben. Ik hoorde het uit de tweede hand, misschien sterk gedramatiseerd. Het was 11 uur, een frisse ochtend.

Het plein was leeg, weinig voorbijgangers, de schildwachten stonden dromerig in hun hokjes. Er werd plotseling een gerucht gehoord achter één van de ramen van het Maagdenhuis, waar mitrailleurs stonden opgesteld ter ondersteuning van de bewaking.

Eén van de mitrailleurs begon te ratelen, de voorbijgangers bleven even verbouwereerd staan, renden dan als ratten langs de huizen, of lieten zich plat op de grond vallen. De beide schildwachten snelden met grote sprongen naar Jansonius, posteerden zich knielend vóór hem, front naar het posthuis en keken afwachtend omhoog. Er klonken kreten, een paar losse schoten, een vrouwenstem gilde boven alles uit. Jansonius gooide zich bij het horen ervan in wanhoop tegen zijn ketting.

De hele gebeurtenis was in een halve minuut afgelopen, dan werden een vrouw en enkele mannen naar buiten gedragen, dood natuurlijk. Jansonius keek star toe, maar gaf geen teken van opwinding meer. Of van deze ontzettingspoging nog leden van de wacht slachtoffer werden, is niet bekend geworden. Toen ik om 1 uur kwam kijken, zag alles er weer normaal uit.

Het moet de 5e dag geweest zijn toen ik ontdekte dat hij 's middags om ongeveer 3 uur bezoek van een priester kreeg. Vanaf die dag zorgde ik ervoor dat ik om die tijd de post ging wegbrengen, zodat ik kon gaan kijken. De priester heette van Hees, hij was een stokmagere, enigszins uit zijn verband gegroeide figuur, met een zwart kleed dat hem als een zwachtel om het lichaam getrokken zat. Hij had grote handen en voeten en een lang en droefgeestig gezicht met diepe verticale lijnen. Hij mocht heel dicht bij Jansonius komen, en ik keek nauwlettend toe of hij hem iets te eten gaf, wat mij een voor de hand liggende plicht van priesters leek. Hij beperkte zich echter tot praten, een opbeurend woord, en de herhaalde vraag of Jansonius de sacramenten wenste.

Ik kreeg niet de indruk dat de stervende man overmatig geïnteresseerd was, hij reageerde nauwelijks en tolereerde de priester duidelijk alleen uit beleefdheid of zwakte. Maar na een paar dagen begon hij te praten, en pastoor van Hees lag op zijn knieën in het stof te luisteren naar het

hese geluid uit de gebarsten lippen. Ik kon Jansonius nauwelijks verstaan en van de fluisterende priester ving ik ook alleen flarden van zinnen op. Toch kon ik langzamerhand de draad van het gesprek vatten. Het was de oude controverse: het geloof dat geen zekerheid nodig heeft tegenover het ongeloof dat nooit een zekerheid kan worden en dat toch zo graag wil. Ach, de bekende argumenten. Het kon mij weinig schelen waarom Jansonius het geloof aan een god verwierp, het interesseerde mij vooral te weten, of die mening stand zou houden tegen het naderende einde. Kon iemand koelbloedig accepteren in een ondeelbaar ogenblik tot niets te vervallen? Weg zijn alsof hij nooit geleefd had, hooguit nog een tijdlang als schim in iemands geheugen blijven, of als naam in een afgelegd register? Ik was zeer benieuwd.

Het was de achtste dag. Ik wist dat het zou aflopen 's avonds, ik gunde mij niet de tijd om te eten en spoedde me direct van het werk naar het Spui. De zon was aan het zakken, het zou een zwoele avond worden. Behalve de twee schildwachten was alleen de priester op het plein. Het volk zat in de huizen aan het eten.

Ik ging aan de rand van de cirkel staan, het was stil, ook in de bomen. Ik keek de soldaten aan, deed voorzichtig een stap naar voren, kwam binnen de cirkel, geen reactie, ze lieten me vlakbij komen, het mocht, alléén kon ik niets gevaarlijks doen.

Ik hoorde de pastoor zijn naam zeggen, Jansonius, hij reageerde niet maar keek strak voor zich uit. Wat is er aan sterven moeilijk, vroeg ik me verbaasd af. Alles was nu rustig en vredig, Jansonius zou zodadelijk zonder meer vertrokken zijn. Zo'n laatste uur is gewoon verloren wachttijd. Je kunt je eigenlijk met geen mogelijkheid een voorstelling maken van wat er in zo'n stil lichaam nog aan gevoelens en gedachten kunnen huizen.

We vormden een vreemde groep, Jansonius, de karikatuur van een mens, stinkend van het vuil, met een zwarte baard, gezwollen paarse lippen en magere in zwakke stuipen bewegende armen en benen. De priester die op hem inpraatte en naar wie hij keek met knipperloze rood ontstoken ogen. En dan ik die hen beide gadesloeg, en de soldaten die nergens naar keken, alleen gespannen waren op onverwachte bewegingen, en slechts dachten aan het einde van hun wachtperiode. We wachtten zo een half uur. Het laatste kwartier daarvan verkeerde Jansonius in een duidelijk grotere opwinding. Hij begon sneller te bewegen, heftig adem te halen. Het einde kwam toen snel als een duidelijke anticlimax: Jansonius knikte, het was maar een kleine hoofdbeweging, maar de priester (tevorens gemaakte afspraak?) ontkoppelde een kleine veldfles water, en terwijl ik erbij knielde doopte hij Jansonius, die zijn ogen sloot en wegzonk in een bevrijdende en onverschillige rust.

Een uur later was hij dood, de menigte was intussen aangegroeid en een dikke haag mensen stond zwijgend te kijken naar het lichaam. De pastoor en ik waren als enigen in de kring, één van de schildwachten

ging opbellen.

‘U bent wel blij natuurlijk?’ vroeg ik van Hees. Hij zag er moe en teleurgesteld uit, een vervallen kraai met afgezakte schouders. Hij haalde zijn schouders op.

‘Ach,’ zei hij ‘weer een geloof uit angst geboren, dat kan ik geen succes noemen. Argumenteren hoeven we eigenlijk niet eens, de angst doet het werk wel.’

We werkten ons uit de menigte en gingen uit elkaar.

Mijn fiets stond nog waar ik hem achtergelaten had. Het was vrij goed weer, en de avond moest nog beginnen.

Herinneringen uit mijn scheidsrechtersloopbaan

Buiten de muren werden zwarte kaartjes druk verkocht en binnen was het gezellig vol. De dames liepen rond in hun mooiste toiletten en manipuleerden koket met hun parasols. De heren verdrongen zich om de hokjes van de bookmakers om een gokje te wagen op de afloop van de wedstrijd.

Televisiecamera's, die straks de wedstrijd zouden verslaan, stonden nu nog op de menigte gericht en probeerden de bekende persoonlijkheden onder schot te krijgen. Ze zagen de burgemeester en de wethouder voor sportzaken met hun vrouwen bij de limonadetent staan. En ze zagen de dikke toneelschrijver Hellinga met een paar acteurs door de menigte waden, terwijl zij probeerden flarden van de gesprekken om hen heen fonetisch te noteren: Wèt kraige we nauw? Hei, Jaopie! Kèrel toch. Ze verzamelden materiaal voor een nieuw stuk en regisseur Noordhoek (verre familie van acteur Oosthoek, die zich in het groepje bevond) maakte een mentale notitie om hen in de pauze naar hun ervaringen te vragen.

Om precies 3 uur klonk de gong voor de eerste speeltijd van 10 minuten. Over het verloop van de wedstrijd is al veel geschreven. Ajax rolde het zwoegende maar trage NEC op. Na de eerste speelperiode stond het al 2-0 en de voorsprong werd later nog groter.

Vooraf de hardwerkende Groot onderscheidde zich: geholpen door Muller en Van Duivenbode droeg hij de munitie voor de voorhoede aan, waar de geslepen passes van Keizer verwarring zaaiden in de NEC-defensie.

In de achterhoede vormden de bekwaam verdedigende Vasovic en de stoere Pronk een ondoordringbaar blok, terwijl Hulshoff boven alles en iedereen uitsprong zodra de bal het luchtruim koos.

Maar de ster van het veld was natuurlijk de ongrijpbare Cruijff. Reeds in de 3e minuut passeerde hij na een onnavolgbare rush dwars door de verdedigingslinie heen, de uitgelopen keeper De Bree met een boogballetje.

In de 8e minuut bediende hij, na goed voorbereidend werk van Keizer, de meegekomen Groot met een op maat gesneden voorzet, die Groot inééns op de slof nam. Buiten het bereik van de doelman geselde het striemende schot de kruising van paal en lat en sprong terug in het veld, waar de toegestormde Cruijff met een harde schuiver de arme De Bree het nakijken gaf.

Na een geslaagde I-II-combinatie tussen Cruijff en de naar links uitgeweken Swart belandde in de 4e minuut van de 2e speelperiode het leder bij Nuninga, die in het strafschopgebied door Donners met handen en voeten werd tegengehouden en tenslotte in een wanhoopsgebaar werd onderuitgehaald. De bekwaam leidende scheidsrechter Vervoort wees resoluut naar de stip en wuifde alle protesten van de gedesillusioneerde NEC-spelers weg. Groot faalde niet: 3-0.

Tegen het einde van de derde speelperiode ging Ajax het wat kalmer aan doen en het kon zich dat met deze riantte voorsprong permitteren. Toen de scheidsrechter het rustsignaal flook, was het nog steeds 3-0. Terwijl de menigte zich te goed deed aan voedsels en drank, richtten de camera's zich op het kogelronde, zwetende hoofd van mode-auteur Hellinga. In de ere-loge stond een jonge vrouw op om zich naar de kleedkamer te begeven. Mevrouw Elsa Cruijff, ze droeg de naam nog steeds een beetje onwennig. Zoals altijd in de pauze van een wedstrijd gingen haar gedachten terug naar de eerste keer dat zij hem had gezien. Als dochter van de beroemde Van Es had zij als kind al dagelijks op de tribune van het stadion gezeten om naar haar trainende vader te kijken. Later, toen hij verzorger van het veld geworden was, bleef het stadion haar tweede thuis en ze bleef de mascotte van het elftal. Ze kon de geur van de kleedkamers niet meer missen en de spelers van hun kant voelden zich onzeker als hun frêle blonde mascotte eens een wedstrijd moest overslaan.

Toen op een dag de tengere bleke jongen met het smalle droefgeestige gezicht de kleedkamer inkwam, voelde Elsa met het onfeilbare instinct van de vrouw, dat zij haar levenspartner had gevonden. Niemand zal ooit weten hoeveel Elsa heeft bijgedragen aan de snelle ontplooiing van het jonge talentvolle raspaard Cruijff, maar het staat vast dat zij sinds die eerste dag niet van zijn zijde is geweken. Ze ging dagelijks met hem naar de training, bestuurde de auto als hij - nerveus bijtend op zijn vingers - naar een wedstrijd moest en in de pauze ging zij bij de ingang naar de kleedkamer staan om hem aan te moedigen, als het elftal weer naar buiten kwam.

Zo ving de camera haar, toen de Ajax-spelers het veld weer betraden. Cruijff ging naar de omheining en raakte de hand van zijn vrouw aan. Dat het de laatste keer zou zijn, wist toen nog niemand.

Het drama kwam in de laatste minuut van de zesde speelperiode.

Al die tijd had Ajax de tegenstander laten komen en de trage, weinig fantasierijke combinaties van de NEC-voorhoede zonder moeite ontrafeld. Behoeftte aan een doelpunt was er niet; de Ajax-voorhoede speelde op balbezit en vertraagde het spel zoveel mogelijk.

Aan het slot echter bereikte Vasovic met een verre diepte-pass de vrijstaande Cruijff, die deze kans niet voorbij kon laten gaan. Er volgde een solo, die hem voorbij twee, drie verdedigers bracht. De uitgelopen De Bree stortte zich op de voeten van Cruijff, maar de bal schoof onder hem door en huppelde langzaam het doel in.

Te midden van het gejuich van de menigte flook de scheidsrechter af. De spelers begonnen het veld te verlaten en ook het publiek baande zich al een weg naar de uitgang, toen men zich plotseling realiseerde dat er iets niet in orde was. Cruijff was blijven liggen en keeper De Bree stond over hem heen gebogen, terwijl hij met zijn arm wenkende gebaren maakte in de richting van de Ajax-spelersbank. De verzorger kwam aanrennen en ook de trainer liep het veld op. Er viel een stilte op de tribunes. In haar loge stond Elsa overeind, haar hand voor de

mond geslagen. De trainer wenkte de dokter dichterbij. Te midden van de zwijgende menigte zat Hellinga druk te schrijven, terwijl hij de atmosfeer van dreiging met volle teugen indronk. Hij pufte van de hitte, op zijn rug waren natte zweetplekken door de lichte stof van zijn zomerjasje gedrongen.

Op het veld betastte de dokter het been van Cruijff lange tijd. Daarna stond hij overeind, schudde nadrukkelijk het hoofd en verliet met lange stappen het terrein.

Aahh, kwam uit het publiek. In haar loge voelde Elsa de hand van haar vader op haar schouder. ‘Meisje,’ zei hij schor.

‘Vader,’ snikte zij, ‘ze gaan hem...’ (ze kon het woord niet uitbrengen). Hij knikte stom. ‘Vader, ik wil het niet,’ riep zij wanhopig.

Hij pakte haar bij haar schouders en rukte haar ruw dooreen. ‘Wil je dat hij kreupel door het leven moet?’ vroeg hij. ‘Je weet, dat Johan dat niet zou kunnen.’ Ze snikte. Het was hard dit jonge leven te moeten afsnijden.

Maar ze herinnerde zich wat hij altijd gezegd had: voetballen is mijn leven. Johan zou nooit kunnen berusten in kreupelheid. Ze keek op en droogde haar tranen.

Even later zagen de toeschouwers een tenger figuurtje het veld op komen. Ze liep resoluut op de stille figuur af, knielde erbij neer. Niemand weet wat zij in die enkele seconden tegen elkaar zeiden. Dan stond de jonge vrouw op en verliet ondersteund door haar vader het veld. En terwijl de menigte met ontbloot hoofd doodstil stond te wachten, klonk het schot.

Queen of Sheba

Het uniform was een groene loshangende zwachtel, verzadigd van stof en zweet, een beetje zurig van geur. Er lag een plak dwaasheid khakikleurig op mijn onwillig soldatenhoofd, bij elke stap tikte het loshangende embleem tegen mijn slaap. Met voorzichtige passen liep ik de oprijlaan af, klamme voeten gekromd in te kleine sokken, gereed voor 3 uur bewegingsvrijheid.

Minzaam zei ik ‘prettige wacht’ tegen de wacht aan de poort, die het schamper en jaloers beantwoordde.

De dag stierf in schoonheid, met mooie roze tinten, het was doodstil op de weg. Ik stond als altijd, na 100 meter stil om te beslissen. Er waren eigenlijk maar twee mogelijkheden: wel of niet het militaire tehuis met zijn gesubsidieerde gezelligheid.

Göbel en Krocké kwamen mij achterop, de een slim en mager, de ander fors en bikkelhard. Waar gaan jullie heen?’ vroeg ik. Ze aarzelden even, voelden er weinig voor een intellectueel met zich mee te krijgen. ‘De Spitfire’ zei Krocké tenslotte aarzelend. De Spit was een tent waar de Amerikaanse militairen uit Soesterberg hun liefjes opdeden. Ik was er nog niet geweest, deze kans om er gechaperonneerd heen te gaan kon ik niet missen. ‘Wat kost de pils?’ vroeg ik nog automatisch maar hoorde het antwoord niet eens. Terwijl we verder liepen pepte ik me op tot een gevoel van rustige zelfverzekerdheid, een dosis kalme slagvaardigheid grijpklaar in de achterzak.

Na alle geruchten over vechtpartijen en orgiën, viel de Spit bar tegen. Een vrij klein lokaal met houten banken en tafels, waarop rood geruite kleedjes. Op die banken aan de ene kant de Amerikanen en hun liefjes, en aan de andere kant de geïnteresseerde Hollandse militairen.

Onze zitplaats was daarmee bepaald. Ik schoof naast een forse luchtmachtsoldaat die onmiddellijk vroeg: ‘Hoe lang nog?’

‘57 days,’ zei ik trots. ‘O,’ zei hij teleurgesteld en keek een andere kant op. Ik begreep dat ik een punt had gescored.

‘Hoelang moet jij nog?’ vroeg ik op mijn beurt.

‘98’ gaf hij aarzelend toe. Ik grijnsde.

‘Voor mij ben jij een pieper’ zei ik en keek hem minachtend aan. Hij kleurde en schoof wat opzij. Aan mijn andere kant waren de experts Göbel en Krocké druk naar de overzijde aan het loeren. Daar zaten de breedgeschouderde en kortgeknipte yanks in groepjes van twee of drie, te kijken naar de kleine dansvloer. Er zaten wat meisjes bij, die voornamelijk met elkaar praatten. De yanks dansten niet, soms stak er een Hollandse soldaat over om met een meisje te dansen, dat dan na afloop vanzelf weer terugging naar haar plaats. Vaak dansten de meisjes met elkaar, deden dan uitzonderlijke moeite om hun rokken hoog op te laten zwaaien. Er werd uitsluitend country en western gedraaid, stemmen die elkaar kerfden op de maat van een opgewekt treurfiedeltje. Ik ontdekte de Queen of Sheba pas toen Krocké haar weghaalde bij een grijze Yank, die er uit zag of hij Jack heette. Krocké liet haar op de

dansvloer haar gang gaan, bepaalde zich er toe om haar zo nu en dan een slinger te geven, en bleef haar voortdurend strak fixeren. Ze stak een decimeter boven hem uit, en hij was toch een forse figuur. De andere meisjes waren magere, bleke schimmen vergeleken bij haar. Ze danste een soort flamengo-paardans, met korte passen voor en achteruit en hoog opgetrokken vleugels van rokken. Daarbij keek zij Krocké voortdurend aan met een glimlach die gelijke delen belofte, spotlust en reserve bevatten. ‘Wat een stuk’ zei ik tegen Göbel. Hij zat broeierig voor zich uit te kijken. Ik keek naar zijn smalle handen die een shagje draaiden, en dacht aan die keer dat hij 's avonds in de slaapzaal kwam en die hand onder de neus van Krocké hield. ‘Ruik eens’ zei hij, en Krocké snoof en keek waarderend. ‘Ik dacht dat wordt niks, maar toen ik mijn hand in der broekje had...’ Geluidloos lachend en hoofdschuddend kroop hij ongewassen in bed.

De plaat was uit, Krocké liet Sheba staan en kwam terug naar ons, borst vooruit, een kranig manspersoon in boerse tinten. ‘Een geil wijf,’ zei hij en klopte Göbel op de schouder.

‘Waarom ga je dan niet met haar in het hooi?’ vroeg ik.

Hij keek me even geringschattend aan en maakte een geldtellende beweging.

‘Moet je dat hebben, jongen.’ Geïmponeerd zweeg ik en keek glazig naar het brok superspeelgoed dat nu weer bij haar grijze yank zat, de twee hoofden dicht bij elkaar boven de volle asbak.

De volgende nacht stond ik op wacht, bij de oude en ongebruikte spoorbaan langs het achterhek. Het was 1 uur, en stil rondom. Het avondappèl was achter de rug, met zijn schrille fluitjes en geschreeuw in de waslokalen, de lichten waren gedoofd en het kamp lag zacht ademend achter mij.

Helm en geweer rammelend aan hoofd en schouder liep ik de voorgeschreven route door de greppel langs de spoorbaan, 100 meter op en neer, en voelde me een kerstmannetje in het gewatteerde gevechtjack.

De maan scheen uitvoerig over het tafereel, aan de ene kant van de spoorbaan het kamp, aan de andere kant een kloostertuin met een hoog hek erom, en drie of vier teruggetrokken huizen. Ik voelde me monter, zoals iedereen die nog wakker is terwijl de wereld slaapt. Ik zong een beetje onder de helm, en bracht het nummer van de dansende beer. Toen er ineens gegiechel in de buurt klonk, schrok ik mij een kapotte lip. Automatisch bracht ik les I van de enkele man te velde in praktijk: waarnemen is zien zonder gezien te worden. Vanachter een struikje zag ik twee figuren over de spoorbaan strompelen. Ik haalde het geweer van de schouder, en probeerde me te herinneren wat ik doen moest. Ik voelde me beslist overbodig, maar ik was er nu eenmaal. Nogmaals scherp toekijkend herkende ik het duo als de Queen of Sheba en haar Jack, en haalde verlicht adem. Geen nozems, geen russen, maar een telg van een bevriende natie met zijn minnares.

Ik besloot het geval als een bagatel te behandelen (‘gisteravond liepen

wij op verboden terrein, maar de wachtpost was zo menselijk...'), en stelde me goed zichtbaar op, midden op de rails. Zelfs toen ze dichtbij waren, zagen ze me niet. Jack was kennelijk dronken, en de Queen had alle moeite om hem op gang te houden. Hij leunde zwaar op haar schouder en keek fervent naar de grond.

Ik zei 'goedenavond', en ze bleven staan. De oude leiperd ondernam ineens een klein looppasje, greep met beide handen het geweer dat ik nog steeds voor de borst hield, en ging er aan hangen. Ik dankte de hemel dat ik de grendel nog niet achteruit gehaald had. Sheba kwam naderbij en begon zonder mij te groeten aan hem te sjorren, terwijl hij uitbarstte in een vrolijk wijsje.

Zij kon hem niet baas, hij liet het ding niet los, en ik evenmin.

Tenslotte stopte ze en keek me zuchtend aan. Wat doe je nou verdomme met zo'n mens?' Ze had een lage stem.

'Moet hij nog ver?' vroeg ik.

'Naar dat huis' wees zij, een van de villa's die een paar honderd meter verder lagen.

Ik maakte een kleine berekening, en kwam tot de slotsom dat de eerstvolgende wachtpostencontrole pas over een half uur zou zijn. Dat liet een redelijke ruimte vrij. Ik bood aan te helpen, en ze accepteerde dankbaar.

Ik liet het geweer los, de grijze Jack legde het trots over zijn schouder en begon wankelend te marcheren.

'Be careful, its loaded' waarschuwde ik hem. 'Me too' riep hij en viel op zijn gezicht. We hielpen hem gezamenlijk overeind en begaven ons op weg.

Het was een mooi huis, grote witte hal, ruime lounge met grootscheepse meubels. Jack zakte in een fauteuil in elkaar en sliep onmiddellijk. De Queen en ik gingen tegenover hem zitten, elk aan een uiteinde van de sofa. Ze was helemaal bezweet, grote natte plekken op haar rug, en speeksel op haar borst, waar Jack zijn kop had laten hangen. Toch zag ze er fris uit, en van dichtbij zelfs nog groter dan ik me haar kon herinneren. Grote blauwe ogen, hoog opgestoken haar, een rozige kleur op de wangen, het lichaam atletisch met lange benen waarop blonde haartjes.

Zonde dat zo iemand bij de Spit terecht was gekomen, om de matras van mensen als Jack te worden.

Ik vroeg me af wat er nu verder zou gebeuren. Enige dankbaarheid voor mijn hulp kon er wel af, dacht ik zo. Een lang en vriendschappelijk gesprek zat er op zijn minst toch wel in. Tijdens zo'n gesprek ontdek je allerlei gemeenschappelijke gedachten en gevoelens. Misschien kon ik haar een steun en toeverlaat worden, eindelijk iemand die haar begreep en niets verweet.

Ik keek nog eens goed naar haar. Wat een dijk van een vrouw.

Eerst Jack weg krijgen.

'Ja,' zei ik, 'zullen we hem maar in bed leggen?'

'O, dat kan ik wel alleen, dat heb ik wel meer gedaan,' zei ze.

Pech. Krocké zou nog wel andere openingen geweten hebben, maar ik kwam niet verder.

Ze werd ineens heel vriendelijk en attent, koud vriendelijk: 'Ik zou je heel graag een kop koffie geven, maar ik ben bang dat dat te lang duurt, je moet zeker weer snel terug.'

Ik drong het beeld van de zoekende officier van piket weg. 'O, ik heb nog wel wat tijd,' zei ik dapper. Onwillekeurig sgorde ik even aan mijn gulp.

'Ja maar' zei ze, 'ik heb toch liever dat je weer snel terug gaat, anders krijg je straf.'

'O nee,' lachte ik, 'trouwens durf jij wel alleen terug in het donker? Ik kan beter even wachten om je terug te brengen' (het tutoyeren was een goede zet).

Zij keek heel verbaasd: 'Ik ga niet meer terug.'

Dat begreep ik niet. Voor een hoer viel er toch weinig meer te verdienen bij Jack, en ze zou hem ook niet kunnen bestelen, zonder verdere klandizie te verliezen.

'Blijf je dan bij hèm?' zei ik, 'er is aan hem toch verder weinig eer te behalen.'

Mijn poging om veelbetekenend te kijken leed schipbreuk onder de helm. Ze keek een ogenblik naar de slapende Jack, met een opmerkelijk zachtaardige blik. Ha, ik had het, hoe noem je ook weer een prostituée voor hele dagen?

'Ach, ik ben tenslotte met hem getrouwd,' zei ze.

Nog erger! Ik keek en inderdaad, ze droeg een ring. Ik was blij met de grote helm die mijn gezicht in het donker liet.

'O, u bent getrouwd' zei ik stumperig, 'nou, dan ga ik maar.'

'Dag,' zei ze bij de deur, 'welbedankt soldaat,' en met een klik stond ik alleen.

De spoorbaan was kaal, ik keek op mijn horloge: kwart voor twee, en nog 56 days.

Moordbaan

‘Vindt u het in het landsbelang dat ik op die vraag antwoord geef?’

De kleine reporter dook iets dieper in zijn jas, kneep zijn kindermond een beetje dicht, maar bleef de microfoon koppig voor de politicus omhoog houden.

‘Als daar ook maar enige twijfel aan is,’ vervolgde de metalige stem, ‘dan zou ik mij toch maar liever willen houden aan mijn afspraak met de heer Beel, om in dit stadium van de besprekingen geen verdere mededelingen te doen.’

De man die in de schemerige kamer naar het scherm zat te kijken richtte zich op. Hij had geprobeerd of het waar was dat Schmelzers hoofd ondersteboven wéér een hoofd liet zien. Het was niet waar. De reportage was afgelopen, je zag de politicus in een auto stappen en snel weggereden worden. De ruiten van de auto gaven nog even het beeld door van zijn dunne overwinnaarslachje.

De man zette het toestel af en bleef nadenkend voor zich uit zitten kijken. Het was al drie uur in de morgen voordat hij tot een besluit kwam. Hij gooide zijn hoekige figuur over zijn kleine fiets en ging op pad. Zijn hoofd met het korte borstelige haar zwoegde heen en weer over het stuur.

Nauwelijks een uur later stopte hij voor het rustige huis met zijn twee verdiepingen en kalme voortuin. Hij zette het fietsje tegen het voorhek, nam het pompje er af en ging naar de voordeur. Schmelzer, stond er op, zonder voorletters. Het was een grote deur met ijzerbeslag. Hij trok aan de bel en wachtte.

Het duurde zeker een halve minuut voordat de deur open ging. Schmelzer droeg een effen donkerblauwe kamerjas. Ze keken elkaar enige tijd aan. ‘En u wenst?’ zei Schmelzer tenslotte. De man hief zijn lichte fietspompje en sloeg toe. Vlak voordat hij de kalende schedel bereikte greep een hand zijn arm, hij voelde zichzelf door de lucht vliegen en met een smak op de vloer terecht komen. Boven hem het half glimlachende gezicht van judoka Schmelzer. Op het laatste ogenblik zag hij diens gestrekte hand aankomen en probeerde zijn hoofd weg te trekken, de eerste slag raakte hem half, de volgende voelde hij ook nog, de derde niet meer.

Schmelzer keek even naar het levenloze lichaam, pakte het dan bij de armen en slingerde het over zijn schouder. Voorzichtig manoeuvrerend bereikte hij de garage in de achtertuin, deed de achterkap van de auto open en gooide het lijk bij de twee andere. Met enige moeite kon hij de kap weer dicht krijgen. Terug in de slaapkamer zag hij dat zijn vrouw wakker geworden was. ‘Weer zo'n idioot’ zei hij en trok zijn kamerjas uit, ‘ik moest maar eens wat minder op de tv komen.’

Hij kroop in bed, en voelde dat hij best nog wat slapen kon. ‘Wil je me vroeg wakken?’ vroeg hij terwijl hij zich op zijn buik draaide, ‘ik moet met zonsopgang weer een ritje in de duinen maken.’

Ik en mij

Enige spanning is er altijd als je staat te wachten bij de uitgang van de tram. Zullen de deuren weigeren of zal de conducteur vergeten ze open te doen? Deze situatie het hoofd bieden vereist voorbereiding en concentratie. Je kunt gaan roepen van ‘Wilt u open doen’ of eenvoudigweg ‘Open’ maar dan moet je een perfecte articulatie en een goed stemvolume hebben. Lukt het je niet om de aandacht te trekken van de conducteur en rijdt de tram verder dan sta je voor lul en moet je een passend gezicht verzinnen om het medeleven van de omstanders in ontvangst te nemen. (Wat mij het meest afschrikt is de mogelijkheid dat je staat te roepen terwijl de tram nog lang niet bij de halte is, maar gewoon voor een stoplicht staat te wachten.)

Een andere mogelijkheid, behalve roepen, is het onmiddellijk uitvoeren van de act o-ik-vergis-mij-ik-moet-nog-een-halte-verder. Blijken de deuren niet open te gaan dan buig je je snel voorover en kijkt ingespannen naar buiten. Dan richt je je met een onbekommerd gezicht weer op en je doet neuriënd een pasje opzij. Iedereen begrijpt dan dat je er eigenlijk niet uit hoefde. Wie deze act met overtuiging kan brengen hoeft in trams geen angst meer te hebben, maar het vergt een grote reactiesnelheid en een perfecte beheersing van mimiek.

Mijn eigen oplossing is uiterst simpel. Ik stel me pas op bij een uitgang als daar al iemand anders staat te wachten. Dat betekent dat je soms een halte te ver mee moet rijden, maar een mens moet iets over hebben voor zijn gemoedsrust.

Onlangs brak het grote moment aan waarop ik al lang wachtte. Ik voegde mij onopvallend bij een jonge man met een dun sikje en flaporen die vol zelfvertrouwen stond te wachten.

De deuren gingen niet open. De jongen keek paniekerig om zich heen.

‘Als u er uit wilt moet u roepen,’ zei ik tegen hem. Ik knikte hem bemoedigend toe. ‘Open,’ kwaakte hij. Er zat ruis in de opname.

‘Harder,’ adviseerde ik. Hij keek me hoogrood aan. ‘Open,’ herhaalde hij vertwijfeld. De kreet werd overgenomen, een forse man stond van zijn stoeltje op en riep ‘Conducteur, de deur.’ En ja hoor, ze gingen open. De jongen mompelde rondom een bedankje, vluchtte naar buiten en schoot bijna onder een auto. Grinnikend vergat ik te volgen.

Overige mannen en vrouwen

De moeder van L. was een vrouw met een wee hart op de tong en een ring van ijverige gezelligheid in haar stem.

Men kon in dit gezin komen via L. en hen daar van de achterzijde gadeslaan. De vader bleek dan een muiszachte man, een hondje, een scherp in het gezicht gegroefde vriendelijkheidsprater. Moeder liet zich kennen als de vrouw van het boze oog, een nerveuze slaapstoornislijdster, de bouwster van de Huiselijke Crisis. Twee fotoboeken met vakantiekiekjes lieten zien hoe haar grote slappe ogen de jaren door gelijk bleven terwijl het lichaam in het badpak steeds meer wit en slap vlees verzamelde.

Mensen met die vochtige donkere ogen hebben het in hun vingers, zij zijn het medium van het leed van anderen, en zoals de vader het in zichzelf wegborg en gewoon vergat of er vriendelijk en voorzichtig overheen stapte, zo spaarde moeder met klem al de misère van de klanten die zij uit hen kon trekken.

Niet in staat haar leven te vullen met succes, vulde zij het met mislukking, niet in staat mislukking te creëren verzong zij het, niet in staat het te verzinnen leende zij het, repeteerde het voor zichzelf, en speelde de drama's uit in de achterkamer.

Zo speelden in het gezin 's avonds tragediën van jalouzie en ontrouw, van ouder worden en aftakelen, alleen gelaten worden, de vreze gods en het dagelijks brood enzovoorts, en zag men overdag haar oog begerig zuigen aan de klanten.

Het duurde tot haar 50e jaar voordat zij voor zichzelf een vast patroon van gedrag ging uitzoeken, het werd het manisch depressieve waarvoor zij bij boeken en klanten te rade ging.

Toen zij tenslotte weggebracht werd bleek het dat de vader een ijle zelfloze figuur was. Hij die zijn kleuren altijd aangepast had aan de omstandigheden, had nu geen omstandigheden meer. Hij werd een veelvuldige gast bij L. die in die tijd reeds getrouwd was en een kind had van 3 jaar, een jongetje. Met het kereltje wandelde de grootvader vaak naar het park heen en terug, het bleek dan heel afgekoeld en bang, de grootvader peinzend.

Mijn favoriete banaan heet voortaan anders

Midden in de nacht werd er opgebeld. Hij lag in bed maar sliep nog niet.

‘Met mij,’ zei de stem triomfantelijk in zijn oor. Meisjesachtig, weet je wel.

‘Wel, aan deze kant ben je niet,’ antwoordde hij. Het was Marijke.

‘Ik heb wat mensen hier,’ zei ze, ‘kom je ook?’

‘Moet het werkelijk?’

‘Het hoeft niet. We zouden het fijn vinden.’

‘Wie zijn we?’ vroeg hij geprikkeld.

‘Harry, Henk, Liesbeth, nog een paar anderen en ik. En Kees natuurlijk.’

‘Ik kom,’ zei hij, ‘tot direct.’

Hij legde de hoorn zacht neer en ging naar de spiegel. Dag Karel. Zijn ogen vielen mee, maar de rest was teleurstellend als altijd. Hij kleepte zich aan en liep diep in gedachten de deur uit.

Het was zacht weer, geen kip op straat, de wind dribbelde voor hem uit met een prop kranten.

Marijke woonde om de hoek, dat was altijd een groot gemak geweest. Hij had trouwens ook nu de gewoonte om elke avond even langs te lopen en te kijken of er licht brandde. Eerder op de avond had hij al gezien dat ze een feestje had.

En om 3 uur was dan kennelijk zijn naam gevallen en Marijke had tegen Kees gezegd ‘Hè ja, laten we Karel even vragen.’ Of eenvoudig met tintelende ogen ‘ik zal Karel even bellen, ja?’

Karel zou wel gek geweest zijn als hij het weigerde, tenslotte zijn we toch moderne mensen nietwaar, jongens onder mekaar, heden ik morgen gij, die dingen gebeuren nu eenmaal, je kunt toch gewoon vrienden blijven.

Bij de deur gekomen vroeg hij zich even af of hij de sleutel zou gebruiken, maar belde tenslotte toch maar aan. Ze stond hem op te wachten bovenaan de trap, blond en iets te dik. Wel een kus of géén kus. Hij besloot er toch een te plaatsen, heel terloops en vanzelfsprekend. Het kwam ergens op de slaap van haar bewegend hoofd terecht.

‘Zo, zo,’ zei hij licht hijgend en ging de kamer binnen. Daar zaten Kees en een mager klein meisje, de povere restanten van een drukke avond. Alle anderen moesten met een sneltreinvaart vertrokken zijn, na het telefoontje, soms nog met achterlating van half volle glazen. Kees was lang en gelukkig en schudde hem langdurig de hand, terwijl hij met dikke tong informeerde hoe het met hem ging.

‘Goed, goed’ zei Karel en keek naar het bezoek. Het meisje was schrikbarend mager en klein met donker haar in een knotje op het hoofd. Ze stelde zich voor als Joske.

‘Ja, ja, Joske logeert hier’ zei Marijke handenwrijvend. Ze leek niet helemaal op haar gemak en lachte haar zenuwlach. Knch Knch door

de neus. Ze ging bij Kees' voeten op de grond zitten. Samen keken ze enigszins zorgelijk naar Joske. Karel keek belangeloos mee. Het bleek dat Joske heel wat te vertellen had, over haar lastige baas op kantoor in Alkmaar, over haar orgellessen, over het zelf maken van jurken, over de personeelsavond van de PTT waar zij bij uitzondering kaarten voor had gekregen. Ongetwijfeld zou ze nog méér hebben kunnen vertellen, als niet Marijke haar meegenomen had om de vaat te wassen. Nauwelijks waren ze de deur uit of Kees boog zich naar hem toe en zei gedempt 'zeg Karel, we zitten een beetje omhoog met dat meisje.'

'Dat kan ik me voorstellen,' zei hij wantrouwig. Hij voelde zich wazig worden, vijf glaasjes in een half uur was te veel voor hem.

'Zou jij haar niet kunnen hebben voor één nacht? Ze vindt het zelf prachtig, we hebben het er al over gehad.'

'Wiens idee is dat?' vroeg hij verbaasd.

'Nou,' zei Kees aarzelend, 'ik ... Marijke dacht dat je...'

'Ja, het is goed, ik neem haar wel mee' zei hij. Dit was toch wel het bittere einde. Daar sta je dan in je goeie goed.

'Is het misschien ook de bedoeling dat ik met haar naar bed ga? Ik vraag het maar even...'

Kees was zo opgelucht dat hij het niet voelde. 'Welnee,' gebaarde hij grootmoedig.

'Ik zie maar?'

'Je ziet maar,' beaamde Kees.

'Ik ga meteen kijken' zei Karel. Hij stond op, enigszins onvast, en riep naar de keuken of ze meteen weg konden gaan.

Het is nu toch werkelijk wel uit, dacht hij, toen hij Joske in haar jas hielp. Het valt nog mee dat we geen lunchpakket meekrijgen.

Met een half opgeheven hand groette hij Kees en Marijke en begon vast de trap af te dalen. Buiten was het fris. Hij startte snel en was al bijna bij zijn voordeur voordat Joske hem ingehaald had, en een kleine hand in de zijne stak. Hij rilde.

'Een mooie kamer' zei ze al terwijl hij nog zocht naar het lichtknopje. Terwijl zij doorpraatte (wat een mooie wastafel, wat veel boeken, wat een leuke plaat) zocht hij de ketel en ging naar de keuken.

Toen hij terugkwam met het kokende water betraptte hij haar op stilte. Half en half had hij verwacht dat ze door zou praten terwijl hij weg was. Ze lag op het bed, jawel hoor haar kleren op een hoopje op de stoel, een armelijk mager lijfje. Onze Lieve Heer heeft rare kostgangers. Hij zette de ketel voorzichtig neer, liep naar het bed en ging zwaar zitten. 2 magere kippepootjes werden vragend opgeheven, een bescheiden ragebol ertussen met lippen en longen er aan. Hij begon schor te lachen, weerhield zichzelf er ternauwernood van te wijzen en dubbel te slaan. God wat was hij dronken. Verder maar. Ze had haar ogen goed dicht, goed dat ze haar ogen dicht had.

Het is te geef wat ze vraagt, dacht hij.

Hij liet zich half op haar vallen, hield zich op een elleboog overeind, liet de andere hand naar beneden gaan en begon zijn wijsvinger te

bewegen, terwijl hij haar van dichtbij ingespannen in het gezicht keek. Ze had grote blauwige oogleden en een smalle mond.

Verder naar beneden een gortmager ribbenkastje met lange slappe borsten. Haar bekken ging langzaam op en neer tegen de bewegingen van zijn vinger in.

Ik breek haar als ik er op ga liggen, dacht hij, er moeten andere mogelijkheden zijn. Hij liet haar los, trok zijn kleren uit en ging naast haar liggen. Het viel hem nu ook op dat Karelkje niet enthousiast was. Een tragisch geval dacht hij, duizenden zouden je plaats willen innemen, en waarom doen ze dat niet. Geween en geknars van tanden in dit Dal van Tranen. Hij dacht aan Marijke en zijn lid verstijfde, hij keek naar Joske en met een zucht viel het weer slap neer. Hij lag met zijn hoofd tegen het hare en voelde zich voornamelijk slaperig.

Hij was al bijna onder zeil toen hij plotseling merkte dat ze zich over hem heen boog en hem aankeek. 'Je hoeft je niet te bedwingen,' zei ze 'het kan me echt niet schelen. Maar ik zag hoe je naar Marijke keek. Dus ik dacht dat ik je misschien van dienst kon zijn.' Haar kleine hand pompte en ze bleef hem aankijken.

'Ik vind je heel aardig,' zei ze met lage stem, 'mannen hoeven niet mooi te zijn.'

Compassie dacht hij, dat is het woord. Hij legde haar voorzichtig op haar rug, en stak Karelkje zorgvuldig in de daartoe bestemde ruimte.

(Fragment)

Hij kwam binnen, klein, rechtop, uiterst netjes gekleed en duidelijk een chinees. Natuurlijk werd hem dit niet kwalijk genomen, het personeel had alleen wat méér nieuwsgierigheid te camoufleren dan gewoonlijk bij de komst van nieuwelingen. Meneer Deveke ging hem tegemoet en zei luid: ‘dames en heren, dit is de heer Kwee, die assisteren zal bij de debiteuren-administratie.’

De jongeman maakte een stijve buiging waarbij zijn brilleglazen opvallend blikkerden. Er lag wat zwart sluijk haar, keurig op maat gekamd aan de top van zijn eivormig en bijzonder uitdrukkingloos hoofd. Na een aarzelende blik in het rond stelde hij de vraag: ‘heeft u misschien een puntenslijper? Mag ik hem dan gebruiken?’ en vertrok met afgemeten pasjes in de aangegeven richting, terwijl de toehoorders nog nagenoten van zijn correcte en toch uitheemse dictie.

De handeling voltrok zich in drie fasen:

- a het grove slijpen van zes potloden met het machinetje
- b het bijpolijsten met een klein zakmesje
- c de eindtest, waarbij hij elke punt op de duim probeerde en de

symmetrische en vloeiende profielopbouw aan het daglicht toetste. De vereiste correcties werden aangebracht met een scheermesje.

Er was grote interesse voor zijn exacte manipulaties en een lichte huiver voor de handen die ze verrichtten, met gevoelige, zeer slanke en achterwaarts kromgebogen vingers.

‘Brrr’ moest juffrouw Smets noodzakelijk even tegen haar buurvrouw zeggen en ook deze keek met door lichte weerzin ontregelde pupillen toe.

Klaar met slijpen, zocht de chinees een zitplaats op en keek vragend om werk dat hem aarzelend werd toegediend door meneer Deveke; enige staffels en intrestberekeningen. Het gaf een klein wonder te zien: in luttele seconden zei hij de totalen van hem voorgelegde getallenreeksen en trok intussen met twee, soms drie potloden tegelijk sierlijke bloemen op het papier dat voor hem lag.

Meneer Deveke wenkte Hes van de Ordervoorbereiding, ze keken samen gespannen toe.

‘Uniek,’ zei Hes zachtjes en klakte met de tong. Hij was een kwiek en danig in zijn woorden gegroeid mannetje, nooit om commentaar verlegen. Dit maakte echter ook hém stil.

Kwee was klaar, met een precieus gebaar nam hij de bril af, liet de onderkaak zakken en knipte van de aldus strakgetrokken huid een stofje weg ter hoogte van het ooglid. Daarna verviel hij tot rust, totdat Deveke hem opnieuw werk bracht.

‘Dat geeltje kan er wat van,’ zei Verkaik later in het toilet tegen Hes. Deze kon het volmondig beamen, al had hij bezwaar tegen de zure bijklank van de opmerking. Maar van Verkaik die het nooit verder gebracht had dan eenvoudig plak- en knipwerk kon je weinig anders verwachten.

Na enkele dagen had men het wel door. Kwee was een robot. Neem bijvoorbeeld het moment van twaalf uur. Dan stond hij bij een onzichtbaar teken op en ging zonder op- of omzien de deur uit voor een wandeling. Het was een heerlijk gezicht, als door radar bewogen, ontweek hij obstakels en tegenvoeters en keerde na precies 30 minuten in gelijke pas terug. Het verbaasde iedereen toen het aantal van zijn handelingen na een maand of zo met één uitgebreid werd, plotseling, alsof iemand op een nog niet eerder ontdekte knop had gedrukt.

Het was eind oktober, een dinsdag. De thee was nauwelijks rondgedeeld of hij stapte uit zijn stoel in de richting van Connie, de typiste, een 28-jarige kantoorveteraan. Ze stond bij het raam naar buiten te kijken, de gracht op, ze was zeker een kop groter dan hij en hij moest hoog reiken om haar op de schouder te tikken.

Hij gaf haar een briefje en zei: ‘Wilt u dit even lezen?’

De tekst, bijna onleesbaar van sierlijkheid, luidde: ‘Geachte Juffrouw, zoudt u mij het genoegen willen bereiden Uw avond heden te mogen verzorgen? Hoogachtend, Kwee.’ Met datum en adres keurig erboven geschreven. Ze las en herlas en rondom hen verstomden de gesprekken. Kwee wachtte af, met iets verhoogde gelaatskleur. Dan keek zij op, verbaasd, en knikte stom, waarna hij prompt rechtsomkeert maakte en terug stapte naar zijn plaats.

Haar lachen bewaarde ze voor het moment waarop hij even niet aanwezig was:

‘Ik zei ja voordat ik het wist, het zal me wat worden vanavond!’ Juffrouw Smets zei bezorgd en jaloers:

‘Kijk maar uit, je weet het nooit met zo'n buitenlander.’

Het was dinsdagavond, een heldere en warme dinsdagavond. Kwee trok zijn goede blauwe pak aan en knutselde een dikke gegallonnerde knoop in zijn das. Aan de vouw in zijn broek kon men zich snijden, het vet in zijn haar garandeerde van die zijde een goedvallende avond. Hij dronk een klein glas sherry en keek met nieuwe ogen zijn kamer rond. Een zeer nette kamer, boeken stonden liniaalrecht naast elkaar op de planken, 7 kleine en grote lampen zorgden in talloze combinaties voor verlichting.

Er is niets ergers dan een gezellige kamer voor één persoon, bedacht hij. Maar na vanavond zou dat afgelopen zijn. Wat kon er mis gaan? Hij vergat niet voor het vertrek zijn planten water te geven. Er waren er drie, de mooiste een tweekleurige Tjempaka, die trots uit een vaasblauwe kom stak. Hij stak de top van de plant, een kleine bloem, als mascotte bij zich en ging met kloppend hart op weg.

De lucht droeg vredige, ivoren tinten toen Kwee mejuffrouw Connie van huis haalde, pruimkleurige toen zij na een ceremonieel diner naar het theater wandelden, en had zich in een stemmig grijs gedrapeerd toen zij in het Hondse Bos liepen en zaten, van twaalf tot één, en een weinig vruchtdragend gesprek ontwierpen.

Eén na één lepelden zij de mogelijke onderwerpen van gesprek op en bleken het steeds snel met elkaar eens te zijn. Tenslotte bootste Connie

niet onverdienselijk een kleine geeuw na en Kwee bracht haar triest naar huis. Het was twee uur, er begon wat regen te druppelen toen hij op weg ging naar zijn eigen kamer.

Tot troost bedacht hij dat Connie toch eigenlijk niet veel zaaks was: en halfsleetse typiste, te lang, niet zo jong meer, met paardeknieën en een bril. Hij had behoefte om haar te beledigen, daarom, toen hij in de buurt van zijn huis was kon hij niet nalaten even te stoppen bij een lantaarn. In zijn agenda schreef hij driemaal Connie en kraste de woorden goed door, spuwde erop, scheurde het blad uit en stak het aan met een lucifer. Thuisgekomen zette hij de radio aan en - na enig aarzelen - kende zich een glas sherry toe.

Om vier uur viel hij vanzelf in slaap.

Het karwei

Vandaag zou ze dood gaan, een feit als vele andere.

Terwijl hij stofzuigde vormde zich de annonce in zijn hoofd: Marion Dalmeyer - Spits, geliefde vrouw van Herman Dalmeyer, na een langdurige en geduldig gedragen ziekte. Geen bloemen, geen brieven. Of misschien dramatischer? Hij trok een papier en potlood uit zijn zak:

Marion Dalmeyer geb. Spits

21 januari 1913-16 februari 1969

Zij leefde in

Hij verfrommelde het papier en glimlachte. Voortvarende kerel toch, Herman Dalmeyer. Zonder overgang zag hij zichzelf aan het graf staan, dacht vluchtig en met pijn aan alle formaliteiten die vervuld zouden moeten worden: rouwkaarten, begrafenisdienst (of niet, of wel) en toestanden met zandschepjes. Aan de vrienden en kennissen zou een gezicht getoond moeten worden. Je ontkomt niet aan een gezicht, mannen dragen geen sluiers en het leed zou dan ook behoorlijk vertolkt moeten worden.

Hij stond voor de spiegel in de gang en keek naar zijn hoofd. Gek worden zal ik niet, dacht hij. Er zal natuurlijk wèl iets in mij sterven. Aan het graf zal ik star en verslagen staan (er is iets kapot gegaan in Herman) en later een droeve en langdurige dronkenschap in gezelschap van de trouwe Henk.

Een uur later zat hij in de bus naar het ziekenhuis. Het is opvallend hoeveel mensen men altijd om zich heen heeft. De bus was vol, het was de tijd waarop de huisvrouwen naar de stad reden voor boodschappen. Ook jullie gaan eraan, dacht hij met genoeg, dat is één van de kleine lichtpunten in het leven.

Het ziekenhuis ruiste van bedrijvig afsterven. De zalen lagen achter elkaar, zo gerangschikt dat de bezoekers voor lichte patiënten niet door de zalen van de zware gevallen hoefden.

Hij liep door de afdeling der hope, door de uitstel-van-executie-zaal naar de rochelafdeling. Achterin, omgeven door schermen, was het bed van Marion.

Hij ging zitten en keek naar haar. Zij was al 3 dagen in een coma, haar mond iets open, haar gezicht bleek en mager.

Hij legde zijn hoofd naast haar op het kussen en hoopte dat zij straks wakker zou kunnen worden en haar hand naar hem zou uitstrekken. Zijn rechterhand knoopte haar nachthemd los onder de dekens, en streelde de slappe borsten, de gladde ingezonken buik en de dijen die daar lagen.

Dertig jaar geleden op een middag; er was een verzekeringsagent geweest en de gedachte aan dood en verderf was blijven hangen. ‘Wat moet ik als jij eerder dood gaat?’ vroeg zij en hij dacht het omgekeerde. Men trouwt zo lichtvaardig en denkt niet aan het einde. Hoe groot is de kans dat mensen gelijk dood gaan? Die middag waren ze in bed gebleven, Marion huilend en slapend.

Sindsdien zag hij haar vaak als een omkleed geraamte, als zij onder de douche stond of voor de spiegel, of zich uitgekleeft had en zich uitdagend presenteerde. En nu was het dan zover, onbegrijpelijk maar waar. Hij keek naar haar en merkte dat hij het niet geloven kon. De dood kun je je niet voorstellen omdat het te absoluut is: dood zijn kan niemand omdat er dan niets te zijn valt. Een platitute, maar waar zoals de meeste.

Hij bleef haar strelen om wat te doen te hebben en merkte verrast een verandering in haar gezicht op, een kleine beweging. Haar adem ging sneller en haar mond tuitte en zij krulde zich op onder de dekens. Met een schok herkende hij het, het was de beweging die zij maakte als hij haar 's ochtends wekte en zij slaapdrongen tegen hem aankroop, warm en klaar.

Het reflex-mechanisme werkte, hij trok zijn schoenen uit en zijn broek en kroop naast haar in bed - ouwe magere kerel, hij zag het zichzelf doen - en riep zachtjes Marion terwijl de tranen hem over de wangen liepen.

Hij legde haar arm over zijn schouder en kroop over haar heen en kustte haar zacht op de ogen en drong voorzichtig bij haar naar binnen.

5 mei

Je kon het zien aankomen, want er was al eens een keer een vliegtuig over geweest, waar briefjes uit gevallen waren die de moeders hevig opgewonden hadden. Maar dat was alweer een half jaar of zo geleden en intussen begon ik het steeds kouder te krijgen (ze zeggen wel dat het in de tropen warm is maar ik weet wel beter, als je honger hebt is het overal koud).

Daarna hadden we nog de opstand van de Koreanen gehad, die bij de Japanners 2e-rangs-soldaten waren. Op een dag holden ze groepsgewijs door het kamp met hun geweertjes, hop-hop-hop, de manier waarop je het ook nu nog Japanse studenten ziet doen. Ongetwijfeld zijn ze ook uit elkaar geknuppeld want daarna werd niet veel meer van hen vernomen. De clandestiene handel met buiten het prikkeldraad ('s nachts gingen veel ringen van de hand voor eieren) was allang verboden zodat het leven erg moeilijk was. Mijn moeder kreeg gelukkig tijdelijk een baantje in de rijstkeuken en kon zodoende nog wel eens een zakje gloeiende rijst op haar blote lijf ontvoeren, maar verder aten we alleen een soort stijfselpap, overgoten met een bruine-bonen-sausje.

Niet dat ik nou zielig was, maar

het ging op een gegeven moment toch aan je vreten. Vooral ook (naarmate de oorlog vorderde) de instructie van mijn moeder dat wij kinderen maar veel op bed moesten liggen om minder last van de honger te hebben. En dat terwijl er enkele overheerlijke autowrakken in het kamp stonden waar zeer vele spelletjes mee te doen vielen. Als kleine jongen had je weinig last van de Japanners, behalve dat je een paar uur per dag grassprietjes moest plukken die voortdurend tussen de straatstenen groeiden. En natuurlijk de appels, die waren erg vervelend. Je moest allemaal op een rijtje staan en diep buigen voor de Japanse officier en daarna werd er geteld waarbij iedereen in het Japans zijn volgnummer moest roepen. De moeders telden dan zenuwachtig van tevoren uit welk nummer hun kinderen hadden, vertaalden dat in het Japans en dat moest je dan roepen. Als het fout ging moest het over. Ik herinner me dat tellen als iets dat begon met 'isj nje shang sje goh ro' en dat klinkt authentiek genoeg om nog een kern van waarheid te kunnen bevatten (net zoals ik ooit als kind leerde 'tontétatieotétatoe' wat in het Frans schijnt te betekenen: heeft de thee uw dorst weggenomen?). De school was trouwens prima verzorgd, er was een oud wijfje dat haar tanden uit kon doen en dat gaf ons les. Wij zongen 'daar was laatst een meisje loos, die wou gaan varen', wat mij zo klein als ik was een geil liedje leek. Ook moesten wij op de grond zitten en dan met onze benen en armen zwaaien onder het zingen van 'lamme handjes, lamme voetjes, kan niet lopen langs de straat.' Mijn moeder leerde mij breien met sapoe-lidi-stokjes en tot honderd tellen en iemand anders leerde mij schrijven.

Later zag ik nog wel eens foto's, die onbegrijpelijkerwijs nog gemaakt hadden kunnen worden van de vrouwen-en-kinderen-kampen in

Indonesië en het was moeilijk om die magere scharminkels en die rommelige toestanden te vereenzelvigen met de gezellige omgeving waarin ik opgegroeid was. Maar het klopt misschien toch wel. Tenslotte woonden er zo'n duizend vrouwen en kinderen in een omheind kamp van 1 km², in grote zalen. Elk gezin had zijn eigen bedden en de helft van de gang ertussen en om die grenzen werd nog fors geknukt. Er waren trouwens wel vaker ruzies, ik zie nog mijn moeder (zenuwpees, wat zal ze geweest zijn, zo'n dertig jaar hooguit) met tranen in haar stem schreeuwen tegen een andere dame, om een pannetje dat die dame niet wilde teruggeven. Maar toen begon de bevrijding al echt te naderen en iedereen was bezig zijn spulletjes terug te vorderen. In die tijd leerden we trouwens dat je ook onder bedden kunt leven. Er werd een knusse ruimte gemaakt, de bultzakken rondom het bed en dan met zijn allen eronder, wachten totdat de bombardementen ophielden. In die tijd verdwenen er ook wel wat mensen plotseling, een paar vriendjes die door een verkeerd gevallen granaat getroffen waren, mensen die op het bed waren blijven liggen in plaats van eronder. Maar er waren ook positieve kanten aan de bevrijding: blikjes kwamen uit de lucht vallen, vol kornetbief, erg zout, bijna te zout zou je haast zeggen als je er niet dankbaar voor moest zijn. En dan had je natuurlijk toch weer van die stommelingen die de blikjes gingen opwarmen terwijl er geschoten werd, met alle gekreun en geschreeuw vandien. Kogels moet je niet in de weg lopen. Tenslotte kwamen dan eindelijk de bevrijders het kamp binnen, vooral Gurkha's, Indiase soldaten van wie gezegd werd dat zij hun vijanden het liefst de strot doorbeten. Aardige donkere mannen. En er begonnen briefkaarten binnen te komen van de mannen die het overleefd hadden. Mijn moeder kreeg eerst niks, waardoor zij huilend op een bed ging zitten en niet kwaad werd toen ik een beker koffie op de matras liet vallen. Maar later kwam er toch bericht en tenslotte gingen we op een vrachtwagen het kamp uit. Buiten waren veel bomen en overal langs de weg stonden hutten in brand. Zodra we wegreden was ik het kamp vergeten, waar toch later de botjes van mijn broertje opgegraven werden en waar ik mijn naam had leren schrijven. Hans Vervoort, en zo heet ik nog.

Nu jeugdsentiment toch in de mode is

In 1947 begaf ik mij, vergezeld door mijn ouders, naar Nederland om van een vijfjaarlijks verlof te genieten. Wij kwamen in Utrecht bij mijn grootouders terecht en ik kreeg het kleine zijslaapkamertje. Het had een frisgeboend zeil en een gordijn met lange bruine lijnen, die als je in bed lag zachtjes bewogen en dreigende taferelen schetsten. Het rook er naar appelmoes.

Op school baarde het jongetje uit Indië enig opzien, vooral omdat je het niet aan hem kon zien, en ook omdat hij bij het knikkeren niet eenvoudig de knikker in de vuist hield en hem met zijn duim wegschoot, maar met wijs- en middelvinger van beide handen een ingewikkelde lanceerinrichting bouwde van waaruit hij hem wegkatapulde.

Geen wonder dat ik spoedig een vriend kreeg, Jopie van Berkel, welke naam makkelijk te onthouden is als je op het merk van de weegschaal in slagerswinkels let.

Van Jopie herinner ik me vooral zijn ouders; soms mochten wij een middag bij hem spelen met de meccano en dan keek ik naar zijn vader en moeder die de zwartste tanden hadden die ik ooit heb gezien.

Jopie zelf onderscheidde zich bij een bezoek van een schoolverpleegster aan onze klas, die alle hoofden op luis controleerde. Alhoewel ik zelf afgekeurd werd kon ik ruimschoots meegenieten in de belangstelling die Jopie kreeg, toen hij als enige van de klas een poeder van de zuster meekreeg.

Tegenover onze school stond een broederschool, ten name van Thomas á Kempis, waarop de rotroomsen school gingen, lange jongens met bleke gezichten.

's Middags als de school uitging achtervolgden zij ons in groepjes. Op een dag was ik samen met Jopie op weg naar huis, een stuk of 5 roomsen volgden ons. Ik had al aangebeld en mijn moeder had de deur al opengetrokken toen de roomsen - die zich hun prooi zagen ontsnappen - met stenen begonnen te gooien. Jopie, even lang en broodmager als zij, stortte zich in de strijd en begon terug te gooien.

Ik stond voor de open deur en aarzelde.

'Kom je nou of kom je niet,' riep mijn moeder, die van het er-in-of-er-uit-type is.

'Ja, maar Jopie vecht,' riep ik zenuwachtig naar boven. Mijn moeder had zich al omgedraaid. 'Kom boven,' riep ze nog.

Ik liet de voordeur open en betrad met lange tanden de trap. Boven moest ik mijn handen wassen en pas toen ik daarmee klaar was kon ik haar eindelijk vertellen wat er aan de hand was. Mijn moeder was onthutst en kwaad op zichzelf. 'Had dat dan meteen gezegd,' riep ze, 'ga maar weer naar beneden hoor, je kunt Jopie niet alleen laten.' Verbijsterd keek ik haar aan en liep weer naar de trap. 'Die jongens gooien met stenen!' zei ik tegen haar. Het moest haar toch duidelijk zijn dat het onverantwoordelijk was om een klein kind aan dat gevaar bloot te stellen. 'Dan gooi je terug,' zei ze strijdlustig.

Aarzelend zette ik de eerste schreden, maar ik was nog geen drie treden afgedaald toen Jopie hijgend de deur open stootte en trots riep ‘ze zijn weg.’ Hij was ongedeerd, had alleen een veeg aan zijn wang.

‘Ik mocht niet, mijn moeder,’ zei ik tegen hem. Hij knikte, hij had ook een moeder. Maar bij het knikkeren liet ik hem winnen, die dag.

Blanke jongetjes in Indonesië zijn lullig om te zien, omdat ze spierwit haar krijgen door de felle zon. Op school ben je als overduidelijke kaaskop voortdurend in het defensief. Kolonisator zijn is mooi, maar heeft iemand ooit wel eens gedacht aan de zoontjes van kolonistoren, die hun vervloekte blanke huid en bolle proporties dagelijks meedragen in een schoolverband waar de meerderheid sierlijk bruin en slank is? Als je niet heel voorzichtig bent, kun je je lol wel op.

Omdat ik bevriend was met Ruud Schaké, de voorman van de Indische jongens, had ik weinig last. Maar toen hij een week ziek was liep het onherroepelijk spaak.

In het speekwartier liep ik per ongeluk Broer Jansonius omver, een forse en gezette Indische jongen. ‘Chóóótverdomme, wach maar strak om half één.’

Om half één ging de school uit, maar ik verstopte me in het tekenlokaal, zag Broer en zijn kornuiten een half uur aarzelen en tenslotte vertrekken.

De volgende dag kreeg ik niet de kans om te verdwijnen.

‘Ik lel jou,’ riep Broer me toe toen de les was afgelopen, ‘flèr... kedebràk’ (het geluid van brekende botten). Wat nou?’ zei ik en zocht fanatiek naar een excuus.

‘Jij durreft niet.’

‘Man ik mol jou,’ zei ik brutaal.

We gingen naar het schoolhek, omspoeld door vriendjes die met hun schooltassen zwaaiden, en gingen tegenover elkaar staan.

‘Wat jij,’ riep Broer. ‘Wat jij,’ riep ik.

Langzaam begonnen we tegenover elkaar rond te draaien in een cirkel. Luid waren de toejuichingen, en ik had geen vriendjes. Kontol, Asu, Andjing, was wel het minste wat ik toegevoegd kreeg.

Ik liep met knikkende knieën rond Broertje. Laat-ie me maar rot slaan, dacht ik, man begin nou toch. Ik was niet van plan veel weerwerk te geven, gewoon op de grond gaan liggen en het hoofd afdekken.

Toen we zo'n vijf minuten met gebalde vuisten tegenover elkaar gestaan hadden begon het volk ongeduldig te worden. Daar betaalden ze hun schoolgeld niet voor.

‘Ajo, toe dan,’ riepen ze en duwden ons naar elkaar toe. Elke keer als we elkaar raakten gaven we elkaar een duw en renden dan weer achteruit. Na tien minuten keek ik Broertje eens aan. Hij was bang, ik herkende het onmiddellijk. Misschien duwde ik toch harder dan hij had verwacht. Ik raapte mijn tas op en liep naar hem toe. ‘Hij durft niet,’ riep ik schrill. Het werd even stil toen ik met mijn schouder tegen hem aanliep en hem opzij duwde. Ik ging meteen door, boorde

me door de menigte en sloeg de weg naar huis in.

Ik probeerde niet te hard te lopen; toen ik na een paar honderd meter steeds omkeek zag ik dat de groep uit elkaar ging. Broer bleef achter, pakte tenslotte zijn tas op en ging schouderophalend weg. Alleen, net als ik.

Geen kort verhaal (niet voor Jan Donkers)

‘En toen hij seh: niet schieten ja, anders ik lel jou. En toen flèr. Al.’

Ik kende haar al vanuit Makassar, we waren toen 7 jaar oud. Ik herinner me nog best (het heeft nergens iets mee te maken) een gezamenlijke en vrolijke tocht naar de baai, met haar vader en moeder in een jeep, haar vader kaalhoofdig en bruinverbrand, pratend en gesticulerend met zijn zwartbehaarde handen, mijn moeder sereen glimlachend ernaast.

Het strand was stil, de zon gleed ver weg het water in en ik verwachtte en hoorde een zacht sissend geluid.

‘Kijk daar, die prauw,’ riep ik schrill. Een gevlerkte prauw schoof tussen ons en de stralenbal, wij keken gefascineerd toe, staande in de jeep. Beide families woonden toen op de Bessiweg nummer 10 en Irene en ik speelden tamelijk wilde spelletjes over muren en daken. De aangrenzende Indische families stopten ons vol met de halfverboden roedjak van zure blimbings, wij aten de assem die van de bomen viel in de lange loodrechte lanen, wij maakten met groot ritueel gaatjes in de grond die wij vervolgens aan elkaar verkochten. Samen gingen we naar school per tiga-roda (zoals de bètjak daar genoemd werd), samen telden we de schoten die gelost werden ter ere van de geboorte van een prinses in het verre moederland en verbonden er de wildste gissingen aan.

Eens speelden wij tussen de struiken van de Bessi-weg, toen ik gestoken werd door een vreemd insect. Puur gek van angst rende ik naar huis, je weet nooit met die giftige dingen. Ik herinner me hoe zij krijtwit naast mij rende, en me voortdurend bezorgd aankeek terwijl ik riep ‘ik ga dood, ik ga dood.’ Na een uur was ik van de schrik bekomen, maar Irene was nog dagenlang van streek. Zij was dan ook klein, blond, en een beetje verlegen.

6 jaar later, in Surabaja, zag ik haar nauwelijks meer al woonde zij tegenover ons. Van de Makassaarse vriendschap tussen onze ouders was dan ook niets over, al kon ik niet nagaan waarom. Irene speelde in het daagse leven geen rol, want zij zat op een andere school, en ze was nogal klein. Zo was zó'n klein onopvallend meisje dat ik me ervoor zou schamen verliefd op haar te zijn. In de gesprekken van de Grote Vier (mijn 3 vrienden en ik) kwam zij dan ook niet voor. Maar in het bizarre en ontuchtige verhaal dat ik brouwde in de schaarse ogenblikken voor het slapen gaan, kwam zij soms onverhoeds tevoorschijn, tot mijn grote verwarring. Wat moest ik met haar in mijn weelderige hallen van ongekuipt vlees?

Zij was zo ontzettend netjes en zwijgzaam, het was geweldig irritant. Haar aanwezigheid dwong me een beminlijke en nobele rol voor mijzelf te verzinnen (niks geen viezigheid) en dat was allemaal heel vervelend. Soms hield ik er in wanhoop een week mee op, maar het is wel voorgekomen dat ze ook daarna nog niet verdwenen was. Dan zat ze nog rustig en ingetogen in een hoekje van mijn fantasie.

Op een avond gingen mijn ouders naar het nabije bergdorp Trètès voor een slametan t.g.v. het openen van een nieuw bungalowpark van de zaak, en bijna iedereen uit het hofje waarin wij woonden (wijds genoemd Djalan Raya Adityawarman: twintig huizen in twee rijen van tien met een brede strook braak land ertussen) ging mee, want allen waren van dezelfde firma.

Ze zouden een nacht wegblijven, ik had het rijk alleen in ons huis. Om 7 uur was het al behoorlijk donker. Ik zat in de voorgalerij onder de staande schemerlamp te lezen. Een driestuiver-roman van Sarkington-Piece, het enige ongelezen in huis.

Spoedig deden mijn ogen pijn van de slechte letters.

Ik haalde een koekblik vol kripik en at het leeg.

Ik keek in de ijskast en dronk alle orange crush die er in stond, zodat ik misselijk werd.

Dan in een stoel zitten en wippen. Tot ik achterover viel, wat me een doodschrik bezorgde. Dat was dan weer aanleiding om een sigaret te roken uit het tinnetje Chief Whip van mijn vader.

Ik ging staan roken bij de pilaar, buiten het lamplicht.

De huizen aan de overkant waren voor het merendeel al donker en blind. Bij de Verhaar's brandde echter nog licht in de voorkamer, daar moest Irene zitten, want haar ouders waren ook naar het feest. Ik zag wel wat bewegen, maar de afstand was te groot (er was zeker 40 meter ruimte tussen de twee straathelften).

De verrekijker die 8 x vergrootte liet me door de vitrage heen de vage gestalte van Irene zien, die rondliep en soms iets als dansspasjes en kleine buigingen uitvoerde. Dat amuseerde me geruime tijd.

Toen zij plotseling naar buiten kwam en in de voordeur bleef staan sprong ik weg. Beschermd door het lage muurtje rondom onze veranda kroop ik naar mijn stoel en rees daar grinnikend uit het niets omhoog. Maar Irene was alweer naar binnen.

Om half tien zei ik luid Ach en begon te lallen. Overal waren larongs, de gevleugelden verdrongen zich rond de lamp, de ontvleugelden kropen handig over de grond, de tafel, mijn handen, in mijn nek, uiterst hinderlijk.

Ik ging naar de piano en probeerde een bomaanval na te bootsen, met forse bassen links en hoge angstkreten helemaal rechts op het toetsenbord.

Toen was het tien uur geworden en moest ik naar bed, want ik wilde acht uur slaap hebben.

Warti, de enige baboe die 's nachts bleef, zat met enkele anderen bij de ingang van no. 14, vanwaar chronisch lachen en gillen kwam.

Ik ging ostentatief in de lichtkring staan en brulde sferisch iets in die richting, maakte een teken dat ik slapen ging. Er kwam een uitgebreid antwoord, waarvan ik alleen 'sinjo' opving. Naar binnen, meteen dóór naar de slaapkamer met de spiegelkast. De schaduwen onderweg waren, nou ja, misschien een beetje grillig en schrikbaar.

Ik begon me eenzaam te voelen. De achtertuin had ik de hele avond al

niet ingedurfd (het gras is altijd verraderlijk) en veel geluid was er niet in de omgeving. Ik kleedde me uit en ging voor de spiegel staan. Ik streek door mijn haar, keek ingespannen naar mijn ogen, drukte enkele puistjes uit. Daarna een paar stappen achteruit om het totaalbeeld te bekijken.

Och, zei ik bemoedigend tegen mezelf.

Juist verwonderde ik mij over mijn buik toen de deur langzaam openging, net als in een thriller. Ik stond verlamd van schrik.

De deur deed zichzelf een halve meter open. Toen keek het angstige hoofd van Irene om de hoek.

Ze trok het meteen terug toen ze mij zag. 'O, sorry,' hoorde ik haar zeggen.

Ik stond versteld, ik stond zeker een halve minuut stil terwijl het bloed me naar de hals trok. Snel een onderbroek aan. Irene heeft je naakt gezien, zei ik spottend tegen het spiegelbeeld, maar het zat me niet lekker. Ik keek even of er misschien nog een stoel tussen ons in had gestaan, maar dat was niet het geval.

Ik trok mijn pyjama aan, maar uiteraard was door het een en ander een bobbel ontstaan. Stijve pik, een gezond teken, maar ik kon zo niet de huiskamer in. Vaag glimlachend keek ik in de spiegel. Er wacht een meisje, wat ga je doen? In een huis, alleen met een meisje? Ik wist het werkelijk niet.

Wat zou ik moeten doen met mijn lange armen en kolengrijpers, met mijn grote gesteven oorschelpen, met mijn opstandig haar, met mijn stem, kortom met niets? Haha. Ik keek scherp toe, het was hopeloos. Ik ging vastbesloten de deur uit.

Zij zat kleintjes in een roze rotten stoel.

'Hoi,' groette ik. 'Hoi' zegde zij. Ons gesprek bleef op dit niveau. Ik manoeuvreerde koortsig met radio en grammfoon, verschoot in een kwartier mijn gesprekstof, maakte cream-soda en wist dan niets meer. Tenslotte - er was geen woord uit haar te trekken, je moet toch een gesprek hebben, niet? - dan maar zwetsen over meningen en opvattingen, lullen - o shame! - over mijn schrijverijen.

Zij keek toe met een irritante zwijgzaamheid die me tot schreiens toe vermoeide (waarom was ze gekomen, in godsnaam?) en bracht me zover dat ik - bijna kokhalzend - voorlas uit eigen werk.

Daarbij kreeg ik de hik en zij een ingehouden slappe lach. Uitbundig ineens, vertelde ze dat zij uit elke fles in hun ijskast iets had gedronken. Ik, blij-blij zette onze flessen op tafel en het werd leuk.

Het werd zelfs grappig: om half twaalf waren wij een beetje misselijk (ik had mijn buik ook nog volgerookt) en bukten ons samen over de spelonk naast het aanrecht en richtten ons opgelucht op. Ik spoot haar nat en zij lachte. Ik gaf haar een onbehouwen zoen en wij gingen (niet helemaal safe, ietwat wankelend) gearmd de tuin in. Wouwwouw, zei ik, dollend als een grote hond om haar heen, happend in de lucht. Om half één (wij tolden, verbeterde de driekwartsmaat tellend, rond in de hoek bij de papjaboom) kwamen de auto's terug, met grote

koplamplichten, luid gelach, twee raasden de inrit van de Wama's naast ons in.

Verstard zagen Irene en ik de jeep van mijn ouders aankomen. Wat te doen? Ze zouden de nacht wegblijven!

Ik rende met Irene mijn slaapkamer in, posteerde haar in een dode hoek, sprong in mijn bed. Ik had al uren in bed moeten liggen, ik had gelukkig mijn pyama aan, gelukkig stonden de flessen weer in de ijskast. Met een korte broem hoorde ik de motor afslaan in de garage, even later gestommel in de slaapkamer, naast de mijne. Er werd de eerste minuten niet gesproken, een ongewone stilte die me niet beviel.

Dan viel er iets en mijn vader zei godverdomme.

Mijn moeder zei 'nou, nou.'

'Ik zeg gvd als ik dat wil,' zei mijn vader.

'Ja, dat heb ik gemerkt,' gaf mijn moeder terug, 'je hebt niet veel anders gezegd.'

'Was dat mijn schuld?' zei mijn vader.

Moeder antwoordde niet.

'Was dat mijn schuld?' zei mijn vader met stemverheffing.

'Ach je was dronken,' zei mijn moeder.

'O.K., ik was dronken,' zei mijn vader, 'maar ik had gelijk.'

Het was duidelijk dat hij bepaald nog niet nuchter was. Hij riep nog wat kwade dingen in het algemeen en over Irene's vader in het bijzonder, die met zijn poten van andermans vrouwen af moest blijven. Pas na een uur werd het stil in hun slaapkamer, niemand kwam naar mij kijken.

Ik stond doodstil op en liep op mijn tenen naar Irene. Ze zat in een vreemde houding gekromd en ruggelings tegen de kast. Bij nadere beschouwing bleek zij te slapen. Ik stond peinzend overeind. Ach heden. In de kamer naast ons startte weer gemompel, gemompel. Irene moest toch naar huis op de een of andere manier. Ik dacht er over na of ik haar alleen kon laten gaan. Ze wist per slot van rekening de weg, het was simpel genoeg; even naar de overkant lopen, gewoon schuin naar de overkant. Nog geen 50 meter. De enige moeilijkheid was, onopgemerkt binnen te komen.

'Irene,' zei ik fluisterend bij haar oor. Daar werd zij natuurlijk niet wakker van.

'Irene' en ik kwam met mijn hand aan haar schouder. Ze deed haar ogen open, ging overeind zitten en keek mij dom aan. Ik was bang dat ze zou gaan praten en hield mijn vinger waarschuwend voor haar mond.

'Het waren er zeventien,' vertrouwde ze mij fluisterend toe.

Hè?, dacht ik.

'We moeten weg,' zei ik overredend tegen haar.

Er kwam maar langzaam begrip in haar ogen. Ze begon laag en schor te lachen en stopte bij mijn verschrikte gebaar.

Ze stond op, warm en rillerig, zij ging heel kordaat hoewel angstig met mij mee, de deuren uitsluitend het donker in.

We bekeken de straat.

Er brandde eigenlijk een hël licht, nooit eerder gemerkt, iedereen zou ons gemakkelijk kunnen zien als wij overstaken.

Het was eigenlijk te riskant.

Volgens mij konden we het best omlopen en aan de achterzijde van het huis over de muur klimmen. Alle deuren zouden toch niet dicht zijn?

Ik vroeg het Irene. Nou, zij wist het raam van haar kamer aan de buitenkant wel te openen.

Dat was tenminste één goed ding.

Het hart klopte ons in de keel toen wij de tocht begonnen langs de randen van het licht. Alles is 's nachts heel anders. Wij stapten tussen de onzichtbare maar duidelijk hoorbaar aanwezige kikkers de tuinen in die links van ons huis lagen, pisangtuinen. De grote gerafelde bladeren streelden ons langs de oren.

Recht voor ons lag de aangrenzende kampong, waar bijna alle lichten waren gedoofd. Er kwam van die zijde een constant zacht gonzen.

We gingen angstig de aarde over, en liepen stug met de weg mee rechts, rechts-af, achter de huizen langs. Aan de achterkant van het huis van haar vader hield ik halt.

Wij keken zwijgend naar de muur. Er was geen denken aan die te kunnen beklimmen van buitenaf. Te hoog en te glad, bovendien voorzien van een glasschervenrand. Dat had Irene wel kunnen zeggen.

‘Is me nooit opgevallen,’ zei ze. Ik deed een halfbeschaamde poging, vooraf mompelend ‘dat lukt nooit,’ erna zeggend ‘zie je wel?’

Irene keek toe en wachtte af. Ik werd een beetje kregelig.

Het gras was nat aan mijn voeten. Fluisterend zei ik: we moeten maar voorlangs gaan of zo.

We zetten ons weer in beweging en zaten na een kwartier omlopen aan de voorkant, gehurkt in het beschaduwde struikgewas en keken ingespannen naar de voordeur.

Bijna onmiddellijk werd ‘Irene’ geroepen in de achtertuin.

‘Zal ik?’ zei Irene tegen mij en stond half op.

Bij god, ik wist het niet. Kende ik haar ouders? Ik had geen idee hoe die zouden reageren.

‘Kies zelf maar,’ zei ik tegen haar.

Dat hoefde niet eens, want de voordeur ging open en meneer en mevrouw Verhaar keken starend rond. Zij waren beiden in pyama met badjas. Na een ogenblik kwam mevrouw - wat zag zij er slecht en boos uit - regelrecht naar ons toe.

Haar badmantel hing onbeweeglijk om haar heen, zij nam altijd heel kleine pasjes. Ze keek gespannen naar haar onzichtbare voeten, hoe was het mogelijk dat zij ons gezien had?

Ik bedacht wat ik zeggen zou, zoiets als ‘mevrouw, hierbij breng ik uw dochter terug?’

Vijf meter vóór ons stopte zij en keerde zich om. We hoorden haar zeggen ‘George’, hij keek in haar richting en zij schoot hem plompverloren neer met drie of vier schoten uit een klein revolvertje. Meneer Verhaar - het was een film - greep naar zijn borst en viel

achter het lage muurtje rondom het platje.

Ik voelde dat ik dit niet geloven kon. Dit was belachelijk.

Op een sukkeldrafje holde zij naar hem toe, terwijl ze het wapen gereed hield. Ze inspecteerde nauwkeurig de achter het muurtje onzichtbare man en begon dan 'help, help dan toch' te schreeuwen dat horen en zien je verging.

Irene, naast mij, stond op en - toen haar moeder even niet keek - rende zwijgend als een rat langs de zijmuur naar de achterdeur. Na enig morrelen kreeg ze hem open en verdween erachter.

Ik deed mijn gymschoenen uit en ijlde op blote voeten, stil als de wind naar mijn bed. Ik sliep al toen de huizen wakker werden en hulp kwam toegesnel.

De heer Verhaar, zo vertelde zijn vrouw aan pers en politie, was gevallen door de hand van een onbekende, waarschijnlijk een dief die bang was betrapt te worden.

De Verhaar's, thuisgekomen van een feestje, hoorden enig gemorrel aan de ramen en misten vrijwel gelijktijdig hun dochttertje, dat in bed had moeten liggen.

Ongerust liep de heer Verhaar naar de achterzijde van het huis, en toen hij daar niets gewaar werd, naar de voorzijde.

Hij stond in de deuropening en zei verbaasd: daar zitten ze! Gelijktijdig klonken drie schoten die hem in de borst troffen en op slag doodden.

Mevrouw Verhaar die achter hem stond en als door een wonder ongedeerd bleef, riep om hulp en zag nog één van de daders wegrennen. Het dochttertje Irene verklaarde dat zij zich in de tuin verborgen had omdat er gemorreld werd aan de ramen (iets wat algemeen dwaas werd genoemd). 'Als er zo iets gebeurt blijf je in elk geval binnen,' zei mijn vader toen hij het verhaal hoorde, 'barricadeer de deur en bel de burens of de politie'.

De zeer beklagde weduwe (alhoewel haar man geen voorbeeldig echtgenoot was, getuige wat hij op de avond zelf nog... etc.) vertrok twee weken later met haar dochttertje naar Nederland.

Haarlem, 20 december 1959.

'Chch,' zei Irene.

Zij lag in een rare houding op een rieten stoel. Er kraaide kamers verder een radio, Sarina, Sarina.

Ik keek tegen Irene's blote voeten aan, zittend op de grond (ik was nerveus op bezoek - kletste 100 uit, verrookte feilloos alle sigaretten uit mijn pakje). Irene hing in haar stoel en keek naar het plafond. Zij was niet zo geweldig groot. Klein en blond, zou je haar het beste kunnen noemen. Ik vertelde over alles wat me te binnen schoot, intussen voortdurend gretig naar haar profiel kijkend om bijval. Krijg maar eens bijval los uit iemand als Irene. Zij was zo dood als een pier en ik begreep niets van haar. Zij ging nooit uit, zij deed nooit iets, zij

had nooit plannen.

‘Je moeder hè, destijds,’ zei ik plotseling halflachend.

‘Ja?’ zei zij (haar moeder woonde nu in Loosdrecht).

‘Nou... eh, je weet... misschien, ach, ik bedoel weet jij hoe dat zo plotseling kwam?

Ik bedoel... hè?’

Het was voor déze vraag dat ik haar bezocht, verzekerde ik mijzelf met nadruk.

‘Ach,’ zei zij.

‘Ik heb het nooit begrepen,’ probeerde ik nog.

‘Ach,’ zei zij en zweeg.

Mijn oog viel op een plant.

‘Hé, wat een grappige plant,’ zei ik.

‘Ja’ zei zij.

‘Een soort cactus?’ vroeg ik.

‘Ja,’ zei zij.

De graaf in het Spaans

Dammes had gelijk, maar op zo'n onprettige manier dat hij het niet kon krijgen. Een vette borstenkneder en dan nog praats ook over een paar fout getikte clausules, zoiets zouden ze bij de Brandverzekering misschien genomen hebben maar wij van de 7e etage hadden absoluut geen behoefte aan dictatortjes. Na ampel beraad besloten Janssen en ik om de directie op te laten draven. Ik stelde een briefje op (*meneer; het werk op de afdeling varia wordt bemoeilijkt door gezagsconflicten. Kunt u er iets aan doen?*) en bezorgde het bij de directie-secretaresse. Enkele minuten later kwamen de twee directeuren voorzichtig naar beneden, Bakker en Jansonius, kleine maar geheel volgroeide mannetjes. Ze keken schichtig rond. Overal in de zaal waren de bureau's verlaten en stond men in groepjes van 3 à 4 man ontstemd bijeen. In zijn glazen toezichthokje zat de schuldige zich te verbijten.

Ik ging naar Bakker toe, hij rook fris, naar ochtendtennis en een warme douche.

'Dit gaat echt niet zo,' zei ik tegen hem. Hij legde mij een smekende trouwhartige blik aan.

'Ja, ja, ik begrijp het,' zei hij.

'We zijn helemaal niet zo gauw op onze tenen getrapt, maar dit gaat niet zo. Ik ga toch maar eens solliciteren, denk ik.'

'O,' zei hij verschrikt en holde weg naar zijn broer. Samen gingen zij het kantoortje van Dammes binnen en trokken het gordijn dicht.

Ik liep naar het raam en keek naar beneden. Achter mij was het onstuitbare geluid van Winnie te horen: 'en de werkster zegt, hij neemt in het weekend meisjes mee naar kantoor, als er niemand is. En gisteren vertelt ze, ik durf niet te zeggen wat ik gevonden heb in de prullemand van meneer Dammes...'

Gelach van Marian die ik hoe vaak al in gedachten genomen had boven op een bureau om enig leven te pompen in haar benig Schoeverslichaam.

Aan het raam naast mij was een glazenwasser bezig. De ramen konden van binnenuit gewassen worden, omdat ze konden kantelen rond een as die in het midden zat. De glazenwasser vond dit geen echt werk, en zijn minachting voor onze gevaarlose ramen straalde af op de kantoorknullen en -meisjes waar hij af en toe ironisch naar omkeek. Hij stond op een klein trapje de bovenste hoek van het raam te vegen toen Marion tegen het trapje stootte. Hij sloeg voorover tegen het raam waardoor het kantelde en hem soepel en geluidloos naar buiten wierp. 'Godver...' riep hij en was weg. We zaten op de 7e verdieping dertig koppen stootten tegen de ramen om naar beneden te turen. Hij was niet op een voorbijganger terecht gekomen.

'Ik greep nog naar het trapje,' hoorde ik Marion schril roepen, 'hij viel en ik greep nog...' Ik ging naar haar toe en zei vragend 'Ja?' en zag haar met genoeg stil en nadenkend worden.

Het werd een afwisselende middag met politieverhoor ('een ongeluk')

en alles. De tijd vloog om, maar ik vergat niet nog even Bakker aan te schieten.

‘Meneer Dammes is wat te ver gegaan,’ zei hij, ‘maar het zal nu wel beter gaan. Als er iets is, roept u ons dan onmiddellijk.’ Ik beloofde het en ging een afspraak maken met Marion. ‘Naar de bioscoop?’ vroeg ze. ‘Ja, dat kunnen we vooraf wel doen,’ zei ik vol zelfvertrouwen.

Daaag

Het was een gezellige avond, maar natuurlijk waren we weer te dicht bij de band gaan zitten, zodat je moeilijk met elkaar praten kon.

Lea was me niet tegengevallen toen ik haar van het station afhaalde, al was ze wel veranderd. Ze droeg nu een bril en alhoewel ze dat tevoren geschreven had ('Zeg, ik draag nu een bril. Erg hè? Ik kan er maar moeilijk aan wennen en val van alle trappen!') schrok ik er toch even van.

Kleine ogen had ze nu en je moest werkelijk goed kijken om de oude Lea te herkennen. Een beetje beduusd leidde ik haar naar de tram. Onderweg praatte ze honderduit over haar nieuwe school, waar ze veel makkelijker hoge cijfers gaven dan hier. Bij Marcanti aangekomen troffen we Henk en Petra en ik constateerde met genoegen dat ik Lea toch nog een stuk knapper vond dan Petra, wat Henk ongetwijfeld ook zou opvallen.

Het was binnen erg warm en vol, maar we vonden gelukkig nog een tafeltje, zij het wat te dicht bij de band zoals we later ontdekten. 'Zullen we dansen,' zei ik meteen want er werd net een goede quick-step gespeeld. Lachend stak zij haar arm door de mijne en we vonden met moeite een klein leeg plekje op de dansvloer. 'Ik weet niet wat jij doet,' zei ik, 'maar ik begin met het rechterbeen.' Ik pompte even met de linkerhand (waarin uiteraard haar rechter) een volle maat mee, zodat ze het ritme te pakken kon krijgen en stak daarna mijn rechtervoet uit. We lagen onmiddellijk op snelheid en de linkse draai en de spin-turn gingen ook geweldig. Die meid kon dansen, dat was duidelijk, maar we waren nauwelijks bezig of het nummer was uit.

'Hè wat jammer,' zei Lea. 'Je danst geweldig,' zei ik welgemeend, 'heb je ook les gehad?'

'Nee, jij?'

'Ja, ik ben bij Bleeker geweest. Ik heb zelfs de Medal-test nog gedaan.'

'Ik oefen altijd met mijn broertje. Hij zegt dat ik het niet kan.'

'Nou, ik zou niemand weten die het beter kan,' zei ik.

Intussen was de band met een nieuw nummer begonnen, een zeer levendige versie van Dinah. Wij startten opnieuw, maar tot mijn grote schrik ontdekte ik dat ik het dubbele tempo gekozen had. We trippelden een aantal maten in ijl-tempo, tot ik uiteindelijk kans zag om ons stil te leggen. Het halve tempo dat we daarna probeerden was te langzaam, je kon er alleen als een stel dronken mensen op heen en weer zwaaien. Om ons heen liep de vloer leeg.

'Wat is het hier warm,' zei ik. 'Zullen we maar even gaan zitten?'

'Ja graag,' antwoordde Lea, 'ik heb mijn vestje nog aan. Ik puf van de hitte.'

De avond vloog om. Het moeilijkste was, als we bij het tafeltje zaten omdat we moe waren of omdat er een tango of rumba gespeeld werd (die ik niet kon dansen). Door het lawaai kon je niets tegen elkaar zeggen, alleen een beetje glimlachen en vergenoegd rondkijken, of

hard roepen ‘Gezellig hè?’ ‘Wat?’ ‘Goed hè?’ ‘Ja.’ Heb ik wel een frisse adem, dacht ik steeds.

Het slot kwam al om elf uur. Auf Wiedersehen, werd er gespeeld, een treurige melodie. ‘Jammer,’ zei ik. Lea antwoordde niet, maar ik voelde haar blonde krullen tegen mijn wang. Ik rook de bescheiden geur van haar transpiratie en was verrast en vertederd.

Ze moest de trein van half twaalf halen en in de taxi tastte ik naar haar hand. Het duurde lang voordat de trein vertrok. Ze hing uit het raampje en zei nog wat dingen. ‘Ik zal je schrijven,’ zei ik en aarzelde wat ik moest doen. Toen klonk de fluit en we begonnen naar elkaar te zwaaien. Op weg naar de uitgang van het station voelde ik me ineens somber. Waarom had ik haar niet gekust? Het is misschien wel het verstandigste jongen, zei ik bij mezelf, je moet nooit iets forceren. Het komt vanzelf of het komt helemaal niet. Maar toen ik thuis kwam en de boterham had gegeten die klaar stond op de ijskast, begon ik meteen aan een brief.

Vakantievreugde

Aan het eind van de eerste dag was iedereen korzelig. Het was warm geweest, er was te slim gepraat en tenslotte brak de grote verveling door.

Henk vroeg zich af wie met wie zou slapen. Volgens de berichten was niet iedereen in de groep heteroserviel, en inderdaad raakten de uitgestoken voelhorens spoedig onontwarbaar in de knoop.

Er werd dan ook naar uitstel gezocht, men ging aan de alcohol en Henk, die zijn ongeduld nauwelijks aankon trok zich geërgerd terug. Hij koos de lelijkste kamer, ging op bed liggen, en sloeg aan het rekenen: een gezelschap van 6 personen waarvan 3 mannen en 3 vrouwen, een van de mannen is bi-sexueel, een van de vrouwen is lesbisch, een van de mannen is verlegen, de rest reageert normaal. De verlegen man komt alleen in het strafkamertje terecht en vraagt: als het gezelschap slechts 3 kamers ter beschikking heeft en het is onaannemelijk dat 3 personen in één kamer zullen overnachten, zal dan de persoon die de verlegen man gezelschap komt houden een vrouw of een man zijn?

Het werd tenslotte Minerva, zij kwam binnen, deed het licht aan en zag er kwaad uit. ‘Slaap je al?’ vroeg zij. Henk boog zich gelaten over haar magere lichaam. Het einde kwam al bijna vóór het begin.

‘Ik ben een eenvoudige, recht-op-en-nedere minnaar,’ zei hij verontschuldigend. Ze knikte kort en viel in slaap. Hij begon opnieuw te rekenen: een bi-sexueel, een lesbische, een verlegen man, een lelijke vrouw die niet meer met de verlegen man wil, en twee anderen. Wie o wie?

Kerstverhaal

Ik vervloekte inwendig het perfectionisme van Gerrit. Waarom in vredesnaam een ezel en geen behoorlijk stevig pakpaard. En waarom moest ik lopen?

‘Jacob, jongen,’ (ik hoor het hem nog zeggen), ‘laat het denkwerk maar aan mij over. Ik ken de voorspellingen, en als we ons er precies aan houden, kan er niks misgaan.’

Marion zat met een gepijnigd gezicht te hotsen op het zadel. Ik klopte haar geruststellend op de rug en ik zag haar denken ‘ouwe zak.’

Op die avond, ruim 3 weken geleden, zag ik haar voor het eerst in het huis van Gerrit. Gerrit (‘Grote’) God was een van de handigste jongens die ik ken, en wat meer zegt, hij was behoorlijk belezen. Op deze avond zag hij er bepaald triomfantelijk uit. ‘Jacob, jongen, ik heb een akkevietje voor je. Dit meisje moet naar Bethlehem gebracht worden.’ Ik zag het meisje staan, met haar gespannen buik, en zei:

‘Met die buik?’

‘Jazeker, ken je de profeten dan niet?’

Profeten, als ze zich met paardenrennen hadden bezig gehouden, zou ik ze wel bestudeerd hebben. ‘Grote,’ zei ik, ‘je weet dat ik een ongeletterde jongen ben.’

‘Precies,’ zei hij, ‘een eenvoudige ziel, al wat ouder, dat is precies wat ik nodig heb.’ Met een weids gebaar wees hij naar het meisje. ‘Dit meisje is onbevlekt ontvangen, en moet naar Bethlehem gebracht worden.’

Onbevlekt ontvangen, m'n reet. ‘Waarom naar Bethlehem?’ vroeg ik. ‘Om te bevallen, natuurlijk.’

‘O,’ zei ik dom. En het duurde een paar uur voordat ik begreep waar hij me voor nodig had. Ik moet zeggen, het was een slim plan. Na bestudering van de oude geschriften en consultatie van beschikbare wijzen, was Gerrit tot de conclusie gekomen dat de tijd voor de komst van de verlosser nabij was. En dus ook de tijd voor de komst van mirre, wierook en - belangrijker - goud, gebracht door Balthasar, Melchior en nog iemand wiens naam ik vergeten ben. En nu was ik dan al twee weken op weg met een zwanger meisje, dat regelmatig zo hard kreunde, dat ik niet wist hoe hard ik die ezel moest meppen om maar zo snel mogelijk in Bethlehem te zijn.

Volgens de berichten ging alles goed. Spionnen rapporteerden dat de drie koningen uit het oosten inderdaad van start waren gegaan, zelfs voordat Gerrits boodschappers hen hadden kunnen bereiken. Dat gaf me een eigenaardig gevoel in de maag, 's Heren wegen zijn tenslotte wonderlijk, en ik betrapte me er op dat ik af en toe Marion eerbiedig aankeek.

Daar gaf ze overigens weinig aanleiding toe want de winden en boeren die ze liet vlogen me om de oren, en ze vloekte zoals alleen moderne meisjes dat kunnen. En géén sluier natuurlijk, een sluier ho maar. Moderne jeugd. Maar ik moet toegeven dat ze bijzonder ingetogen

deed toen we eindelijk Bethlehem binnenreden. De stad was pas heroverd op de Arabieren en vol soldaten.

Grote Gerrit had me bezworen géén hotelkamer te zoeken, maar een stal. Dat viel niet mee, al die soldaten hadden paarden en alle stallen waren vol. ‘Wat héb je toch, man,’ zei een herbergier tegen me terwijl hij uit het raam keek naar Marion, ‘je kunt nog goedkoper een kamer hier huren dan dat je een stal krijgt.’

‘Het moet in een stal gebeuren,’ bezwoer ik hem, ‘het staat zo geschreven.’ Hij haalde zijn schouders op en gaf me het adres van een boer aan de rand van de stad. Voor 5 zilverlingen mocht ik daar de ezel parkeren naast de os die hij er had staan. Er bleef nauwelijks nog wat over voor ons tweeën. Ik maakte een wieg van een etensbak die ik volgooid met stro, en keek Marion aan. ‘Zullen we eens een hapje gaan eten, meid?’ zei ik. Ze zag er moe uit, het was ook geen lolletje voor haar. Gelukkig was Gerrit royaal geweest met zijn onkostenvergoeding en toen we na enkele uren terugkeerden naar de stal zongen we zeer hard het lied van de muren van Jericho. Het was een mooie novembernacht en ik vond het jammer dat Marion zo hoogzwanger was.

Met veel moeite vonden we een plaats in het stro waar we niet de kans liepen een trap van de twee beesten te krijgen, en lagen dicht tegen elkaar aan om warm te blijven.

‘Geloof jij dat het lukken zal?’ zei ik tegen haar, voor de zoveelste maal tijdens de reis.

‘Waarom niet?’ antwoordde ze voor de zoveelste maal, ‘misschien ben ik wel gezegend. En anders trappen ze er ook zo wel in.’

Ik draaide me om, en wilde net gaan slapen toen ze begon te kreunen. Ik stond op en stak de olielamp aan. Het was zover. Ze lag met een verwrongen gezicht in het stro. Ik liet haar alleen en wekte de boer en zijn vrouw. Mopperend gingen ze met me mee, ‘wat is dat nou voor gekkenwerk, je had in een hotel moeten gaan, ouwe gek, en dan met zo'n jong meisje...’

‘Het staat zo geschreven,’ verdedigde ik me zwakjes. ‘Ja, dat zal wel. Zeker een van die moderne romans. Ze weten tegenwoordig van gekkigheid niet meer wat ze doen moeten, die jonge meiden. Maar dat u er aan meedoet, dat snap ik niet.’ Mopperend verdween de boerin in de stal. Ik bleef buiten staan, en keek naar de sterren.

‘Gaat het maat?’ zei een stem achter me. Het was Jacco, de koerier van Grote.

‘Het gaat wel,’ antwoordde ik, ‘nog een paar uur. Hoe ver zijn die koningen?’

‘Volgens de laatste berichten zal het begin januari worden voordat ze hier zijn,’ zei hij grinnikend.

‘Begin januari?’ stooft ik op, ‘dat is nog anderhalve maand! In die kou, dat is móórd, weet je dat?’

‘Zal ik dat doorgeven aan Grote?’ zei hij.

‘Laat maar, laat maar,’ zei ik, ‘ga jij de herdertjes maar verrassen, man.’

Heb je je vleugeltjes bij je?’

Hij werd rood. ‘Niks vleugeltjes, ik ben daar gek.’

‘Hoezo, het staat toch geschreven? Je wilt Gerrit toch niet kwaad maken?’

Hij keek boos achterom, waar uit de zadeltas van zijn paard twee witte vleugels staken. ‘Ze zitten heel beroerd,’ zei hij, ‘en als het waait val ik om.’

We waren juist bezig de vleugels aan zijn schouders vast te maken, toen de vrouw van de boer uit de stal kwam. Ze keek met open mond naar ons.

‘Niets aan de hand,’ galmde Jacco, ‘Vreest niet, want ik breng u een blijde boodschap.’

‘Grapjes maken ook nog,’ zei de vrouw kwaad, ‘zelfs voor de dood hebben ze tegenwoordig geen eerbied meer.’

‘De dood?’ vroeg ik geschokt. Ze ging naar binnen en wij volgden haar. Naast elkaar in het bloederige stro lagen Marion en haar baby, bleek en stil. Ik hoorde Jacco vloeken en naar buiten snellen. Even later galoppeerde zijn paard weg.

Ik bleef nog een dag om de begrafenis te regelen en ging toen terug op de ezel. Ik voelde me schuldig en betrapte mezelf er op dat ik regelmatig om me heen en omhoog keek. De wraak van de Heer reikt ver. Somber naderde ik na twee weken de poorten van mijn geboortestad weer, toen ik een vreemd duo zag naderen. Een oudere man met een baard, in wie ik Josef herkende, de timmerman, en naast hem op een ezel een onbekende jonge vrouw. Hoogzwanger. Grote God, dacht ik, schurk, is één niet genoeg? Ik hield hen staande.

‘Josef,’ zei ik, ‘wat doe je nu, dat is toch gekkenwerk, met een zwangere vrouw zo op pad gaan?’ Hij haalde zijn schouders op. ‘We moeten naar Bethlehem,’ zei hij.

Ik trok hem terzijde. ‘Onbevlekt ontvangen?’ vroeg ik met een veelbetekenende blik op de vrouw. Hij keek me met vriendelijke blauwe ogen aan, en knikte.

‘Neem mijn ezel maar, jongen, want je weet niet wat je te wachten staat,’ bood ik gul aan, maar hij wimpelde het vastbesloten af: ‘Nee, het staat zo geschreven, en zo zal het gebeuren.’

Ik haalde mijn schouders op en we gingen elk ons weegs. In de stad aangekomen ging ik meteen naar Grote Gerrit. Hij ontkende iets te weten van een tweede expeditie. Of dat waar was, of dat hij wilde voorkomen dat ik toch nog een aandeel in de winst op zou eisen, daar ben ik nooit achter gekomen.

Bias

Het derde huis waarin hij kwam was interessant. Hij stond onder het ondiepe luifeltje en belde aan. Een kleine vogelachtige vrouw deed open, blond, mager en verlegen.

Hij trok het papier tevoorschijn en las ‘ik kom van een bureau voor opinie-onderzoek, wij zijn bezig met een onderzoek over advertenties. Mag ik u daarover een paar vragen stellen?’ Vervolgens keek hij haar stralend aan.

Zij knikte en hij volgde haar naar binnen. De kamer was extreem licht en gevuld met plantenlevens. Hij ging zitten en zij ging zitten en hij sprak haar aan met de woorden ‘heeft u de krant van gisteren ingekeken?’

Zij knikte nee.

Op het papier stond in kapitalen: INDIEN NEEN, INTERVIEW AFBREKEN MET DANKWOORD, PERSONALIA OPNEMEN.

Hij keek de vrouw nadenkend aan: 25-34 jaar, bovenlaagmiddenklasse, west (grote steden). Buiten motregen. Hij stak het papier weg en begon ad lib te vragen.

‘Draagt u altijd een bh, regelmatig een bh, zelden een bh of helemaal nooit een bh?’

Ze bracht een zwart klein schrijfbord tevoorschijn en begon vreselijk krassend met een onvervalste griffel te schrijven: ‘altijd’.

‘Wilt u dan eens hiernaar luisteren?’ Hij legde het hoofd in de nek en zong ‘wawawawawa waaa, waag!’ ‘Zegt die melodie u iets?’ Weer het krassen op de lei: ‘wel eens gehoord, maar weet niet wat.’ Hij zag nu het litteken op haar keel. Het werd donker buiten, het was ongeveer 6 uur.

‘Mag ik tenslotte uw naam noteren?’

‘Alice,’ schreef de griffel.

Zij was een schuchtere vrouw.

Terwijl hij rookte en piano speelde ging zij met stille snelle passen haar gang in het huis, bracht onwezenlijk kleine veranderingen in het interieur, knipte her en der lampjes aan.

Laat in de avond belde een kleine nerveuze man aan, die hem verbaasd aankeek. Hij liet hem binnen, en samen keken ze naar Alice, die op de bank in slaap gevallen was. ‘Ik hoef maar één ding te weten,’ zei de man, ‘misschien kunt u het me ook vertellen. Gebruikt uw vrouw op het ogenblik maand-verband?’

‘Ja,’ zei hij somber. ‘O juist,’ zei de man, ‘ja, eh... dan kom ik later wel terug voor de rest van de vragenlijst.’

Hij liet de man uit en liep peinzend terug naar de kamer.

Een grote

De tekenen waren duidelijk al zag ik ze lange tijd niet.

Een rit naar buiten met sergeant Maas, die telkens bij een rivierovergang afremde en zwaar uit de jeep leunde om naar de badende vrouwen te kunnen kijken.

De grasvelden bij de kali in de stad, waar 's avonds de haveloze wijven lagen met losgeknoopte kebaja's (ik wandel 's avonds met de hond, zei Bert, en dan liggen ze daar te repen).

De keer dat ik met mijn vader langs een kampong reed; er kwam net een blonde magere man uit een hut wankelen, die plotseling voor ons de weg overstak. Mijn vader trapte fors op de rem, week uit en mompelde 'hoerenloper.'

In het zwembad zag ik majoor Vater de vrouw van luitenant Bats in het water gooien. Zij stond haar badmuts aan te trekken (een goed figuur) en hij greep haar van achteren vast en hield haar boven het water. Hij was een zeer forse man met haar op de rug. Hij keek gespannen en met domme halfopen mond naar haar, terwijl zij gilte en lachte en zwaaide met haar benen. Toen liet hij haar los en het water spatte over de rand van het zwembad.

Peinzend watertrappend kon mij niet ontgaan dat ik iets van betekenis had bijgewoond.

In die tijd begonnen mijn vrienden en ik tegen elkaar te roepen 'de mijne is groter dan die van jou,' hoewel na het zwemmen, als wij elkaar vergeleken, ieders deel zeer klein was. Wij zwommen veel in die tijd, 's avonds van 6 tot 8, langs de kant dansten onze ouders op sentimentele grammfoonmuziek. Onder anderen was daar Selena. Selena was het meisje van Bert, althans in zoverre dat zij opvallend weinig aandacht aan hem schonk. Uit loyaliteit - hij was geen lid van de zwemclub - kon ik mij niet met haar bemoeien, zij het dat ik haar één keer ten dans vroeg, op een schoolfeestje. Zij keek vluchtig langs mij heen met haar lichte blauwe ogen en liep weg. Van de nood een deugd makend kon ik Bert verzekeren dat zij duidelijk zijn meisje was. Bert handelde toen zeer doortastend, hij liet zijn ouders lid worden van de zwemclub en was er voortaan altijd bij. Daar hij in het waterpoloteam zat, was er niets mis met zijn zwemkunst. Zeer lang heb ik mij die avonden herinnerd waarin ik nors langs de kant bleef zwemmen terwijl er een onbegrijpelijke lol heerste op een grote drijvende band met Selena, haar zusje en Bert er op. Herhaaldelijk riepen zij mij op om mee te doen, maar ik wilde liever op de wallekant handstandjes demonstreren en 20 keer op één been hurken en opstaan. Niemand kon dat, behalve ik. Maar niemand kon het iets schelen. Vanaf de tijd dat Bert mee kwam zwemmen 's avonds, werd het zwempak van Selena steeds kleiner, van eindelijk tot twee-delig en ook die twee delen steeds smaller. Zij moet er voortdurend aan versted en geknipt hebben.

Op een avond, het was pas kwart over zeven, zag ik Selena verdwijnen in de kleedcatacomben. Dat was een trapje af en links voor de mannen

en rechts voor de vrouwen. Even later ging ook Bert uit het water en de trap af. Daar ik op de kant zat was het een kleine moeite om ook die richting uit te gaan. Het zusje van Selena zat eenzaam op de grote band en keek om zich heen. Ik vermoedde waar ik zijn moest, een tweede trap leidde naar onderaardse gewelven en buizen waar de watertoevoer geregeld werd.

Staande op de trap kon ik door een smalle spleet tussen twee buizen kijken en zag Selena en Bert zonder zwempakken dicht tegen elkaar aan staan. Selena had kleine niet-gebruinde borstjes, terwijl ook de plaats waar haar broekje had gezeten wit was. Bert kende ik al.

Zij pakte elkaar met een arm om het middel en grepen met de andere hand elkaars kruis. Stomverbaasd keek ik toe en was nog maar net op tijd met mijn terugkeer toen zij tenslotte uit elkaar gingen.

‘Hoe ging het?’, vroeg ik Bert later, ‘ik zag jullie verdwijnen.’ ‘O’, zei hij nonchalant, ‘ik heb haar goed gepakt.’

Toen had ik door moeten vragen, het had jaren kunnen besparen.

Plannetjes

Ik zou bijvoorbeeld graag zo'n duizend vliegen bezitten en die in een luchtdichte zaal opsluiten, zo'n ouderwetse gymzaal van een school. Ik stel mij voor dat ik dan vliegenmeppers per uur verhuur aan belangstellenden.

Ook kan ik mij een lange plastic slurf voorstellen waarin ik ratten heen en weer laat rennen. Voor een gulden mag iemand dan van mij driemaal zijn grote rechtersvoet laten neerdalen op zo'n klein rennend rattenlijfje.

Maar ik denk niet dat iemand het doen zou, we zitten gewoon teveel vast aan fatsoensideeën. Een rat mag je alleen doodmaken als hij formeel in overtreding is, en dat is hij zodra hij zich in een woning vertoont. Hetzelfde geldt voor vliegen.

Waarom zouden we die dieren niet gewoon voor ons genoeg doodslaan. Een worm in tweeën snijden is ook leuk. Of zout op een slak leggen, dat hij smelt. Maar laten we beginnen met die ratten en vliegen. Wist u dat die beesten enorm veel kwaad doen in het verre en nabije Oosten? Dat ze pest, dysenterie en andere huiveringwekkende kwalen overbrengen (slaapziekte)? Elke rat of vlieg die we doodmaken betekent minder ellende in de ontwikkelingsgebieden. Er is immers sprake van een evenwicht in de natuur, elke rat of vlieg die we hier onklaar maken betekent dat er een halve rat of vlieg uit het Oosten weg moet om het evenwicht zoveel mogelijk te herstellen.

Kortom, het is nuttig om ze dood te maken. En het is nog leuk ook. Denkt men trouwens wel eens na over de precieze betekenis van de uitdrukking 'een uiltje knappen'? Wat ook iedereen regelmatig doet. Nou dan.

1001 Korte verhalen

Het eigenlijke verhaal speelt zich meestal af tussen Walter en Jeanne of Anita of Helen, vrouwspersonen die vaag afsteken tegen het heldere beeld van de man Walter: een zacht doch wilskrachtig gelaat, gebruind door de winterzon, met blauwe staalgrijze ogen en een brede kloof in de gladgeschoren en frisgeurende kin.

Walter. Als hij een vrouw aankijkt beweegt de spin in haar kruis. Van Jeanne of Anita of Helen weten we alleen dat ze zacht van aard is, eigenlijk niet het type voor de onserieuze Walter. In haar voetzog kruipt een halve minnaar, een minne man: Otto de brildrager, de jongen die vroeger zo ziek was dat hij er nog krom van loopt. Otto, die vroeger bedplaste, wat niemand meer weet. En ook iets lager van stand meestal (bijvoorbeeld de gouverneur van het jongere broertje van Jeanne of de jonge pianoleraar van Anita of de opgeklommen zoon van één van de pachters van Helen's vader).

Otto is de man die in gezelschap de stilte overeind houdt. Een gevoelige ziel waar Jeanne of Anita of Helen haar hart bij kan uitstorten en die haar wijst op mooie passages in de schilderijen van Manet.

Soms denkt Otto ‘zal ik haar hand grijpen?’ en soms denkt zij ‘wat doe ik als hij mijn hand grijpt?’

Dan komt Walter (een polo-vriend van haar broer, iemand die haar bijna omver rijdt in zijn witte Porsche of nog mooier: de bijna-verloofde van haar vriendin), op een huisfeestje danst hij met haar en kijkt haar diep aan. Er beweegt een spin in haar kruis, maar Jeanne voelt alleen dat haar hart smelt. Ook Walter is bewogen: zij is zo eerlijk en zacht.

De eerstvolgende dagen of weken rijden zij elke dag paard, van pianolessen komt weinig, de schilderijen van Manet zijn vergeten. Walters ongedurigheid is verdwenen, voor het eerst in zijn leven voelt hij zich vreemd rustig. Jeanne (of Anita) voelt zich vreemd opgewonden.

Iedereen voelt waar dit op uit moet draaien, ook Otto die het tweetal bespiedt als zij op een open plek in het bos enige tijd hand in hand zitten alvorens verder te rijden. Hij besluit tot een wanhoopsdaad (een anonieme brief, een gearrangeerde ontmoeting tussen Anita en de zuster van de door Walter tot zelfmoord gedreven dienstmaagd) en het komt tot een felle woordenwisseling tussen Helen en Walter. Walter rijdt kwaad weg in zijn witte Porsche en Anita snelt naar de torenkamer om te snikken. Otto realiseert zich dat nu zijn kans is gekomen, hij gaat Jeanne langzaam achterna. De treden kraken, het zweet staat in zijn handen. De deur van de kleine torenkamer is open. In tegenlicht ziet hij Helen voor het venster zitten, geluidloos lopen de tranen haar over de wangen.

Otto's hart krimpt ineen maar hij weet dat hij voor haar bestwil gehandeld heeft. Langzaam steekt hij zijn hand uit naar haar zachte, meestal blonde haar. Op dat moment stormt iemand de trap op, het

is de teruggekomen Walter. ‘Vergeef mij,’ en hij knielt bij haar neer. Otto trekt zich langzaam terug, hij klimt omlaag en gaat in de Porsche zitten. Voor het eerst merken we dat hij ook auto kan rijden, iets wat helemaal niet bij hem past. Hij keert de wagen en rijdt de poort uit. De avond vindt hem, met een benzineloze auto in de weilanden van Sankt Antonskirche. Er grazen enkele koeien in de omtrek en verder is het stil.

Mama, help

Bij het ochtendlicht liggen zij elkaar aan te kijken. Aan haar mondhoecken hangt alweer het gehate halve glimlachje waarachter haar kleine minne vrouwenraadseltjes schuilen.

‘Kilometers hier vandaan,’ zegt Frem, ‘leeft een man die het allemaal wel voor elkaar heeft. Laten we het romantisch maken, hij is houthakker; als hij van huis weggaat, om deze tijd, staat zijn vrouw “nog slaapwarm in de deuropening”. Daar wuift hij dan twee of drie keer naar. Als hij door het bos naar zijn werk gaat, zingen de vogels in een majestueus koor, de grond dampet en zo. Later komt de zon langs de stammen naar beneden glijden, hij hakt en hakt, gutschend zweet, je kent dat wel, het ritme van de slagen en, nietwaar, het machtsgevoel: boomreuzen vellen in een woud vol ruisend geluk, het fijne Disney-geluk in Gods wijde natuur.’

‘Ik zou best houthakker willen zijn,’ zegt hij.

‘Saai hoor,’ zegt Meïsa. Dat is het nu, denkt Frem geërgerd. Saai hoor, de dingen zijn voor ons saai of niet saai, een ander criterium kennen we niet meer. Hij trekt zijn kleren aan en gaat de straat op. Voor het eerst in maanden kijkt hij om zich heen.

Het is zondag, het vriest, het is droog vriesweer.

Een bus brengt hem naar de buitenwijk van de stad, het is er vrij druk. De mensen gaan in de richting van de waterarmen, met schaatsen in de wollen handen. Er hangt over de bouwvlakten de sfeer van het risico: driest lachen op het wijde ijs, overmoedig koekhappen en zopen. Frem blijft op de landweg, onder zijn schoenen kraakt het bevroren zand, schots en her liggen nog de rottende resten van sneeuw. Zeer in de verte komt een tram aanrijden, een smalle tube mensen, stopt, slordig worden kleine figuren naar links en naar rechts uitgeworpen. Aan de achterzijde wurmt een timide groep zich door een nauwe ritssluiting paarsgewijs naar binnen.

Langs het blauw van de hemel steken een paar wolken langzaam naar elkaar over, en Frem loopt er draadverloren onder door.

Alle voorzichtigheid vergetend haalt hij diep adem. De kou valt hard door zijn lichaam heen, en kuchend en proestend slaat hij overdadig dubbel. Een mannetjes- en een vrouwjesschaatser komen naar hem toeglijden: als zij afstoppen kijkt Frem verschrikt op. De kleine koppen met de beulskapjes zijn ernstig naar hem toegekeerd.

Als hij weer op adem is, zegt de man: ‘Astena?’

‘Nee, nee,’ antwoordt Frem haastig, ‘ik vergiste me gewoon.’ Hij keert zich om en loopt snel de weg terug. Hij voelt nog even hun blikken in zijn rug, dan schuiven de ijzers weg, als hij omkijkt verdwijnen ze met dansende benen in de verte, uiterst romantisch de zon tegemoet. Frem kan hen innig benijden, hij heeft nooit schaatsen geleerd, en nu, ach, op zijn leeftijd voor die paar dagen in het jaar schaatsen leren? Onzin.

Leed

Er was laatst een arts en die liet in de krant schrijven dat er nodeloos veel leed wordt bezorgd door het afkeuren van sollicitanten voor betrekkingen in het bedrijfsleven en bij de overheid.

Nu moeten dokters wat mij betreft hun mond houden want tot nu toe hebben ze nog geen mens blijvend in het leven kunnen houden. Integendeel, ze verspreiden een onaangename en penetrante lucht en verbergen een groot gevoel van onzekerheid achter een opvallend vertoon van geheimzinnigheid.

Intussen sturen ze iedereen die lang wil blijven leven van het kastje naar de muur.

Tegenwoordig mag je bijvoorbeeld geen melk meer drinken, want dat is niet goed voor het cholesterol-gehalte in je bloed en dan krijg je hart- en vaatziekten.

Dat lees je dan zo maar eventjes in de krant terwijl godbetert even te voren een volledige generatie naar de verdommenis is geholpen door een grootscheepse Met-Melk-Meer-Mans-actie, die door de overheid met een welwillende glimlach werd gadegeslagen. Men geeft kinderbijslag zodat er zo veel mogelijk kinderen komen om de grote plas zuiveloverschot op te slobberen. Daarna mogen die arme bloedjes nog een jaar of 40 hard werken om vervolgens in één collectieve hartaanval te verdwijnen zodat de AOW in de rijkspot kan blijven. Denk er om, er zijn méér van dit soort dingen. De veelvuldig aangeprezen vakantie in de zon is al even schadelijk als het drinken van melk: hooguit een kwartiertje per dag is voldoende, wie langer in de zon ligt krijgt overdreven ingewanden of een harde flank of zoiets. En ook hier laat de overheid een waarschuwend woord achterwege, en artsen blijven iedereen maar aanraden om eens fijn in de zon te gaan liggen.

Kortom, ik vertrouw de artsenstand niet erg, maar wat die medicus schreef over het te gemakkelijk afkeuren van sollicitanten, daar sta ik met beide benen achter. Hij had het alleen over maatschappelijke functies, maar ik zou het toch even in een wat wijder verband willen trekken; laatst zag ik in de krant dat er zo'n 20 a 25 percent van de dienstplichtigen wordt afgekeurd en ik geloof dat men er veel te gemakkelijk toe over gaat om iemand ongeschikt voor het leger te verklaren.

Ik heb zelf zo'n keuring meegemaakt (en ben er godlof met vlag en wimpel doorheen gekomen) en ik moet zeggen dat het allemaal bijzonder grondig gebeurde. Zelfs keek iemand scherp naar mijn anus en een jonge welwillende arts nam mijn geslachtsdelen wikkend en wegend in zijn hand, terwijl hij peinzend knikte. Het enige waar ik over kan klagen is het urine-onderzoek: met een man of 15 moesten we onze flesjes naar een assistent brengen en die deed uit efficiency-overwegingen 15 scheutjes in een retort om ze gezamenlijk te testen. Op dat moment voelde ik mij echt een nummer worden. Ik kan

dan ook met genoeg melden dat - na toevoeging van enige stoffen en verhitting boven een vlammetje - de hele handel tegen het plafond vloog en vervolgens weer op de betrokken assistent terecht kwam. Zo straft het kwaad zichzelf, daar kun je zonder meer op rekenen.

Op dit éne punt na was de keuring zéér aandachtig en precies. In die groep van mij zaten natuurlijk ook een paar jongens die niet helemaal goed waren: een beetje dom of een beetje labiel of een beetje ongezond. En ze werden inderdaad prompt afgekeurd.

Ik ben eigenlijk nooit helemaal over de onrechtvaardigheid daarvan heengekomen, alhoewel de jongens het zèlf meestal goed opvingen: ze lachten wat en de meesten deden alsof ze er blij me waren. Sommigen pretendeerden zelfs dat ze van meet af aan geprobeerd hadden om afgekeurd te worden en misschien geloofden ze dat zelf ook wel.

Maar al met al was het een trieste situatie: aan zo'n jongen wordt toch maar even verteld dat hij geen volwaardig lid van de maatschappij is, dat hij niet geschikt geacht wordt om zijn vrijheid te verdedigen. Wat moet er in het gemoed van zo'n 19-jarige knul omgaan als hij het bericht van zijn afkeuring verneemt? Wat moet hij tegen zijn ouders zeggen? En zijn meisje? En zijn baas? Enige nazorg wordt er aan de afgekeurden niet besteed, ze moeten maar zien hoe ze verder leven met de wetenschap een kneusje te zijn.

Volgens mij brengen die afkeuringen een groot gevaar voor een blijvende ontredning van de persoonlijkheid met zich mee (ik weet wel, men kan herkeuring aanvragen, maar wie keert de wang voor een tweede klap?).

Ik aarzel dan ook niet om te zeggen dat er volgens mij een duidelijk element van fascisme zit in de selectie-procedure die voor het leger geldt: alleen de 'betere soort' mag het vaderland verdedigen, er is dus beslist sprake van de verheerlijking van een elite-mens en een degradatie van de afgekeurden tot 2e-rangs-burgers.

Men maakt mij niet wijs dat er absoluut geen plaats te vinden zou zijn voor de labielen, dommen en minder-validen. Neem nu iemand zonder benen, zou die niet uiterst geschikt zijn om plaats te nemen in een tank (waar toch altijd al ruimtegebrek is)? En als dat niet zonder meer kan, mààk dan speciale invaliden-tanks, zou ik zeggen.

Neem spastici. Zouden daar niet uitstekende marconisten en drummers van gemaakt kunnen worden? Er zijn tal van dit soort mogelijkheden te bedenken, en daarvoor kunnen de labiele intellectuelen gebruikt worden die nu bij bosjes afgekeurd worden.

Waar is de politieke partij die dit probleem eens aan de orde stelt?

Wandelingen in Christus

Ik was vijf, toen mij van religieuze zijde werd verteld dat alle mensen Engelbewaarders hadden en ik dus ook. Een Engelbewaarder dat was een engel die door Onze Lieve Heer speciaal was uitgezocht om er voor te zorgen dat je niet in moeilijkheden kwam. Al kon je hem niet zien, je mocht toch veronderstellen dat het iemand was van een rijzig postuur, met een edel gelaat en gekleed in een wit en zachtruisend kleed uit één stuk.

Er waren natuurlijk omstandigheden denkbaar waarbij je ook als kleine jongen liever geen pottenkijkers had, maar in het algemeen was de Engelbewaarder mij welkom. Met mijn vriend Ronnie Eekhout ondernam ik - destijds woonde ik in ons Indië - speciale weldoenerstochten, gevolgd door onze twee Engelbewaarders die waardig op hun sandalen voortschreden.

Als wij op straat iemand ontmoetten die er ongelukkig uitzag of bijvoorbeeld in rafels liep, verzonden wij ter plaatse vurige schietgebedjes (een goed schietgebedje behoorde vurig te zijn). Onze boodschappen schoten pijlsnel omhoog, goedkeurend nageblijkt door de Engelbewaarders.

Ik was gelukkig in die tijd: als eenvoudig katholiek kon je met simpele middelen toch maar een heleboel doen.

Later, toen ik een jaar of dertien was, nam ik mijn ouders mee naar Nederland. Dat was een grote fout. Ik had het erg druk met het fotograferen van kamelen langs het Suez-Kanaal en met het trekken van de aandacht van een verblindend knap maar doofstom meisje. Toen wij het Noord-Hollands Kanaal binnenvoeren hing ik aan de reling en dacht voor het eerst weer aan mijn beschermengel. Bij mijn eerste blik achterom voelde ik al dat hij verdwenen was. Ik keek naar Holland en wist dat ik daar geen plaatsvervanger hoefde te verwachten. Het was acht uur in de morgen en het regende zacht. Langs het kanaal reden mensen op de fiets mee, zij droegen petten en ongekend zware regenjassen. De Amsterdamse haven viel op door de aanwezigheid van een platte lage boot met het opschrift 'werpt geen vuil in de grachten.' In de verte was de binnenstad te zien, een verzameling huizen die inderdaad, zoals mij uit de boeken al bekend was, kouwelijk tegen elkaar aanhingen.

Wij kwamen terecht in een contractpension voor repatrianten in Oss (waar mijn ouders een sterkgroen corduroy plusfourpak voor mij kochten), verhuisden vervolgens naar een contractpension in Hilversum (waar een dame die nog met Bert Robbe op zangles had gezeten ons voornamelijk met panharing voedde) en belandden uiteindelijk weer in Amsterdam.

Daar bezocht ik in de jaren vijftig het St Ignatius College, waar ik opviel door het niet stuk te krijgen groene corduroy plusfourpak en door het dragen van een rode trui die afgaf onder de oksels (ik zal nooit vergeten die keer in het kleedlokaal van het zwembad toen ik mij

uitkleedde en ineens ontdekte dat een kleine jongen met starre angstogen naar mijn bovenarmen keek).

Op het Ignatius College vertoefde toen de bekende pater Van Kilsdonk die daar befaamd was door het mistige basgeluid waarmee hij een halve lettergreep te laat meeliiep in de jaarlijkse processie rond de cour (een speelplaats waar de eertijds beroemde Jan Zeegers zijn eerste rondjes hardliep). Ook pater Dreesen - inmiddels bekend als studentenzielverzorger - gaf daar les, een man die mij bij is gebleven omdat hij meer tanden in zijn mond heeft dan een normaal mens kan bevatten. Hij gaf les in economie, op basis van het boek van de gepensioneerde pater Cavadino (na zijn dood werd het onmiddellijk afgeschaft) wiens uiteenzetting over katholieke economie neerkwam op 'niemand moet meer nemen dan hij nodig heeft', wat mij getroffen heeft als een diepzinnige en voor een wereld van kloosterlingen ook heel hanteerbare regel.

Pater Dreesen, herinner ik me, kon erg mooi vertellen over een klooster in Zuid-Limburg, waar in grotten onder de grond de wijn geteeld werd (nu ik dit neerschrijf begrijp ik er niets meer van, maar het zit nu eenmaal zo in mijn geheugen).

Belangrijk voor onze opvoeding was pater Van Hees, ofwel Het Paard, later journalist bij Het Vrije Volk. Hij gaf ons godsdienstles, waarbij hij steunde op de 5 (of 7 of 9) Godsbewijzen van de Katholieke Kerk. Dat waren bewijzen uit het ongerijmde, waarbij het altijd een probleem bleef wat nu ongerijmder was: het wel of niet bestaan van een God. Uiteindelijk bleek dan ook dat je gewoon in die Godsbewijzen moest geloven, en ik moet zeggen dat Pater Van Hees er in slaagde om ons een heel eind in die richting te helpen.

In die tijd, rond '56, werd een leerling nog op het matje geroepen als hij buiten schooltijd met een meisje werd gezien en daarom was het ook bepaald vooruitstrevend dat pater Van Hees ons (het Ignatius College bevatte uiteraard alleen jongens) seksuele voorlichting gaf. Niets over viezigheid zoals condooms, natuurlijk, het ging om voorlichting over voortplanting. Hij tekende een heel schema op het bord van kleine zaadjes die zich kwispelend voortbewogen in de vrouwelijke ontvangsthal, en ik zie hem nog met zijn lange handen kwispelend voor het bord staan, omhóóg de meer dan levensgrote schede in.

Tijdens die les stond een jongen op die op felle toon protesteerde tegen deze aanschouwelijke voorstelling van zaken, die hij als ontheiliging beschouwde (hij ontpopte zich later ook als homoseksueel) en we hebben nooit gehoord hoe het die zaadjes verder verging.

Het is duidelijk dat ik in deze omgeving geen zachte en vriendelijke Engelbewaarder hoefde te verwachten, die houden het alleen vol in zonniger klimaten waar ook het leed nog pittoresk is.

Dat merkte ik toen ik in de afgelopen zomer met een groep toeristen Tanger bezocht. Aan de kade wachtte hij ons op, gestoken in een lang

kleed uit één stuk, met sandalen aan de voeten en een sereen gezicht. Hij liep voor ons uit door de kashbah, met kalme doordachte passen, en riep af en toe achterom: Opskiete, doorlope... In de kashbah heerste armoede, dat was zelfs voor een leek te zien.

Ik liep vlak achter hem en rekende snel uit hoeveel ik, na aftrek van de te kopen souvenirs over zou hebben om weg te geven.

Ik wilde juist met een royaal gebaar een Dinhar wegschenken toen hij zich omdraaide en mij bij de pols greep. In gebroken Engels legde hij mij uit, dat ik dat niet kon doen omdat we dan de hele kashbah achter ons aan zouden krijgen en ook de volgende groepen daar last van zouden hebben.

Schietgebedjes kende ik niet meer en misschien keek hij daarom wel zo bedroefd toen hij ons nawuifde op de kade van Tanger. Alhoewel, hij had al de resterende Dinhars gekregen.

Winter

Op het Muntplein spelen zich tegen 6 uur weer schrijnende taferelen af. De straatlampen geven grijs licht, aan beide oevers en op de vluchtheuvel in het midden staan grote massa's mensen te wachten op het stoplicht, hun oren druipend van de ademmist van de anderen. Af en toe wordt er geduwd, dan zwaaien de rijen heen en weer, met moeite wordt het evenwicht hersteld, de voorste rij valt van het trottoir af en staat ineens weerloos op straat. Een korte panische angst, dan wagen ze de vlucht tussen de auto's door, fladderen tegen de mensenmuur aan de overkant, trommelen op buiken en soms lukt het ze om zich tijdig tussen de benen door naar binnen te wurgen. Iets verderop staan mensen te wachten op een smalle reddingsstrook, waar volle trams haastig aanleggen. Een kleine oase van licht en warmte, de passagiers kijken onaangedaan naar buiten, de buitenstaanders hongerig naar binnen. Er kan zelden iemand bij, er gaat nooit iemand af, de tube vertrekt na enkele seconden weer, loodst zijn vracht in sierlijke krullen door de drukte.

Achtergebleven reizigers pinken snel een traan weg, anders bevriest hij op de wang. (Als ik daar sta denk ik altijd aan schildwachten. Er zijn 433 kampementen in ons land, elk met een voor- en achterpoort, een munitieopslagplaats en een verlaten achterhek, alsmede één gebouwtje waar eigenlijk niets in zit maar dat toch bewaakt wordt bij wijze van practical joke tegenover een toekomstige bezetter. Daar staan dag en nacht, jaar in jaar uit $5 \times 433 = 2165$ schildwachten zich te vervelen en het koud te hebben voor mijn veiligheid. Dat geeft mij een warm gevoel van binnen.)

Voor staan in de kou heb ik een goede houding gevonden: ietwat gebogen, de schouders naar voren, de billen samengeknepen. De ongedekte rug rilt dan nog, dat moet men echter niet tegen gaan maar juist aanmoedigen: rillen is een spierbeweging, en als je het actief beoefent word je er warm van.

Fietsen in de kou: ik probeer mezelf dan bezig te houden, niet voortdurend te denken 'dit ben ik, ik zit op de fiets, ik heb het koud.' Ik citeer voor mezelf bijvoorbeeld een mooi gedicht, of ik denk aan een spannend hoorspel van Dick Dreux of Huib Orizand, dat ik de avond tevoren hoorde. Het uitademen gaat ritmisch op de maat van de pedaaltrappen, waarbij steeds een kreet wordt geslaakt. Daarmee worden thermo-dynamische krachten in het geweer gebracht die de voortgang bevorderen, ook wordt het werkritme door die kreten sterker geaccentueerd. Na enige tijd zit dat ritme zo in je benen dat ze vanzelf gaan, en als het zover is kan men veilig wegdromen.

Een methode om een kamer warm te krijgen: voortdurend de deur hard dichtslaan. Gesteld dat de energie benodigd is voor het dichtslaan van een deur X is, en je slaat hem dicht met energie X + Y, dan moet

die energie Y ergens naar toe. Energie die niet weet wat hij doen moet zet zich om in warmte. Enkele malen stevig met de deur slaan voert de kamerwarmte dus op. Het nadeel van een deur is dat de warmte gedeeltelijk verdwijnt elke keer als je hem open doet om hem dicht te kunnen slaan. Beter is het dan ook om met een stok tegen de muur te slaan, of eenvoudigweg tegen de muur te drukken. Het snelst gaat het natuurlijk wanneer je het met meerdere personen tegelijk doet.

Tjoeke-tjoeke fuut fuut

1

Ik woon op een woonboot en dat maakt je voor de grote stad tot een natuurmens, wat gewoon een ander woord is voor iemand die met koude voeten kan inslapen.

Tegenover onze ligplaats is de firma Kaptein gevestigd, in lompen en metalen. Regelmatig komen mensen hier de lijken van hun auto's aanslepen, dodelijk vermoeide stukken metaal die zonder opgaaf van reden tot compacte vierkante blokken geperst worden. Aan sommige wrakken kun je zien dat er op het laatste moment nog een oom of tante uitgebrand is. De blokken worden door een kraan opgezogen aan een grote magneet en daarna met een geroutineerde zwaai gedeponneerd op een schip dat ik misschien wel terecht platbodem noem.

Zo dicht bij het einde der dingen voelt men zich snel gedeprimeerd, te meer nu ik net een kaartje heb ontvangen met het opschrift 'Ik verzoek u het/de geleende boek(en) terug te bezorgen, daar de termijn verstreken is. Voor elke dag vanaf de afstempeling in het boek is f 0.10 verschuldigd.'

Buiten vriest het - 8 graden, en als ik alles zou doen wat ik moet doen, dan blijft altijd nog het feit resteren dat ik al in geen twee jaar naar de tandarts ben geweest. In de hijskraan van Kaptein is van fabriekswege een klein mannetje ingebouwd en ik zal laten zien hoe je daar zonder moeite een literair beeld van kunt maken. Stelt u zich eens een druppel water voor onder een vergrootglas, waar je bijv. kunt zien hoe de driekantige steekworm met graagte zijn tanden zet in een natelborstje, en waar vertoond wordt hoe de nog uit de prehistorie stammende natvis zich voortplant via het oor van het wijfje. Onder vergrootglas onthult de waterdruppel ons het bestaan van een volkomen onbekende wereld. Daar zie je bijvoorbeeld beesten die vrijwel helemaal doorzichtig zijn, alleen hun maaginhoud kun je zien zitten, en - op willekeurige plaatsen - wat druk bewegende hersentjes. Pas dat toe op zo'n grote kraan van Kaptein, waar in een doorzichtig hokje eveneens het breintje zichtbaar is en handeltjes overhaalt, en je hebt een Literair Beeld. Het is gewoon een kwestie van Zien, zeg ik altijd maar. Net zoals een fotograaf of schilder ook gewoon de dingen ziet, maar er toch door zijn heel persoonlijke visie iets nieuws aan toevoegt!

2

Toen ik 9 was heb ik een serieuze poging gedaan om schaatsen te leren. Met mijn grootvader en mijn vader liep ik kilometers totdat wij een slotje vonden waar niemand ons kon zien (achterop de fiets leren springen is ook zo moeilijk, mijn vader zei een keer geërgerd 'schiet

nou op, er is niemand die op je let,' ik stond stomverbaasd, waar hebben mensen dan ogen voor?). Ik heb daar zo'n 20 boze krassen op het ijs gemaakt, en ben er nog steeds over aan het nadenken. Als ijs smelt, wat gebeurt er dan met de krassen? Volgens elk normaal verstand zijn hier toch verminkingen aangericht, er zijn wat moleculen beschadigd, wat protonen in een verkeerde combinatie gedrukt. Je zou verwachten dat er in de sloot toch kleine stukjes beschadigd water zichtbaar blijven. Bij opnieuw bevriezen hoeven die natuurlijk niet altijd bovenaan te komen, maar volgens mij moeten er elke winter in de omgeving van Utrecht nog stukken van mijn krassen zichtbaar worden, als symbool van mijn ongemak.

Elke winter herinner ik mij met heimwee Kerstmis in de tropen, bij een namaak-kerstboomje met namaak-sneeuw. De mensen sluiten hun gordijnen en beelden zich in dat het buiten vriest. Als ze wisten wat ze misten, zouden ze waarschijnlijk veel gelukkiger zijn.

3

Ik heb televisie en kijk altijd. Nu is het vaak moeilijk om iemand onaardig te vinden zonder dat goed te kunnen motiveren. Ik zit nogal eens met dat probleem als ik cabaretiers aan het werk zie, of poëzie-recitals gadesla, of personen bekijk die een toneelstuk over Ajax willen schrijven en met bekakte onwennige gezichten op de tribune plaatsnemen (midden tussen echte mensen), om de sfeer te proeven.

Na veel pogingen heb ik het gevonden: men noemt zo iemand een Montessori-kunstenaar. Op Montessori-scholen, denk ik zo, leren mensen alles te uiten wat in ze zit, een efficiënte methode om leeg te blijven ('open blijven staan voor de dingen,' heet dat eufemistisch). Een Montessori-kunstenaar is iemand die een kunstenaar acteert. Dat houdt in dat hij zich zo gedraagt dat iedereen direct kan zien dat hier een kunstenaar voorgesteld wordt.

Het is vergelijkbaar met de wijze waarop een werkster op het toneel gebracht wordt. Zodra de actrice opkomt ziet men al: dit is een werkster; dat is te merken aan haar kleding, aan haar taal, enz. Echte werksters beoordeelt men helemaal niet naar die criteria, men haalt dan eenvoudig een vinger over een door haar gereinigde plint. Hoe onderscheidt men nu een Montessori-kunstenaar van een echte? Dat is heel eenvoudig: iedereen die u niet waardeert is een Montessorikunstenaar. Zodra dat vastgesteld is, gaat het er alleen maar om, het te bewijzen. Ik heb daarvoor een lijstje ontworpen, dat natuurlijk voor uitbreiding vatbaar is. Enkele kenmerken:

Een Montessori-kunstenaar is iemand:

- wiens kunst gewaardeerd wordt door andere Montessori-kunstenaars
- die zich toelegt op experimenten met kunst en dat ook zegt
- die meerdere kunsten beoefent ('weet je, mijn moeilijkheid is dat ik zo vervloekt veelzijdig ben')

- die in de camera kijkt in plaats van naar de interviewer
- die van zijn publiek houdt
- die ernstig zegt dat hij nog véél te leren heeft
- wiens vader of moeder ook kunstenaar waren
- die een synthese van verschillende kunsten nastreeft
- die gewaardeerd wordt door mensen die u niet sympathiek zijn

Zodra één van bovenstaande punten opgaat (of één van de punten die u er zelf bij bedenkt) bent u volkomen gerechtigd te menen dat de betrokkene een Montessori-artist is. Wie dat niet met u eens is maakt zichzelf verdacht (zie het eerste en laatste criterium).

4

Bij geld denk ik altijd aan behoeftebevrediging. Meneer A produceert iets, geeft het door aan B, die het weer verkoopt aan C, die het betaalt met het geld dat hij verdient heeft door iets aan A te verkopen. De cirkel is dan rond en iedereen heeft wat hij wilde hebben.

Maar toen ik het laatst nog eens op papier ging uitwerken, bleek er ook nog een andere mogelijkheid te bestaan.

Stelt u zich voor dat A een product maakt dat volslagen onbruikbaar is. Hij slaagt er toch in om het aan B te verkopen (voor f 80,-) maar voor een prijs die de fabricagekosten (f 100,-) niet dekt. A is dus niet tevreden met de transactie, maar ook B heeft een miskoop begaan: hij zet het in zijn winkel, maar raakt het niet kwijt. Uiteindelijk plaatst hij het in de uitverkoop (f 59,95) en neemt zijn verlies. Volgens alle regels van het spel moet het geluk zich nu opgehoopt hebben bij C, immers het verlies van A en B moet opgeheven worden door een winst. Maar is C gelukkig met zijn aankoop? Absoluut niet, hij weet niet wat hij met die rommel aanmoet en zijn vrouw vervolgt hem met verwijten. C ontmoet toevallig A in een café en slaagt er in om hem het produkt te verkopen (voor f 40,- dus met verlies).

A denkt dat hij nu een aardig winstje kan maken, omdat B hem de vorige keer f 80,- heeft willen betalen. Maar B is wijzer geworden en wil het ding alleen voor f 30,- kopen. Zo lijdt A dus zijn tweede verlies en B raakt het ding nooit meer kwijt. Hij gooit het tenslotte in de vuilnisbak omdat hij het niet meer kan zien.

Mijn vraag is nu: hoe kan het dat iedereen in zo'n cirkel blijft verliezen op het artikel? Waar blijft al dat verloren geld, al dat geluk en die behoeftebevrediging? Men kan misschien zeggen dat de winst gemaakt is door degenen die A zijn grondstoffen leverden, maar stel je nu eens voor dat het artikel vervaardigd is door een Indiaan in Tanganyika, die er een heel jaar aan gewerkt heeft en daarvoor maar f 100,- heeft gekregen (terwijl hij minstens f 500,- had moeten hebben volgens alle geldende tarieven). Men maakt mij niet wijs dat deze man gelukkig is geweest met de transactie, wat des te triester is omdat Indianen het in Tanganyika toch al niet lollig hebben.

Ik heb het gevoel dat als ik de oplossing voor dit probleem gevonden heb, meteen een groot aantal Levensvragen beantwoord zijn. Ik heb

zo'n voorgevoel dat ik het antwoord nog wel eens zal vinden, bijvoorbeeld in een witte nacht ergens in een wintersport-oord, als ik 's avonds even ingedut ben na een glas sherry aan de bar. Het zal wel geen vrolijk antwoord zijn. Misschien is dat de reden waarom ik nu al hoofdpijn krijg van sherry.

Soms denk ik wel eens

1

Soms ben ik zo moe dat het vlees bijna van mijn botten valt. Met moeite hou je jezelf dan bij elkaar, maar over uiterlijk een jaar of veertig zal er wel een avond komen dat ik op het beslissende moment net even niet oplet.

2

Mensen willen niet dood gaan, maar aan de andere kant zouden ze het genant vinden als ze bleven leven. Je valt dan immers op, er is iets met je aan de hand, je bent anders dan de anderen. Als mensen ouder worden willen ze onbewust dood, om daarmee te voldoen aan de verwachtingen van de maatschappij. En Freud zei al: wie in zijn onderbewustzijn dood wil, maakt zichzelf ziek of krijgt een ongeluk. De dood is zogezegd een Freudiaanse verspreking.

3

In de toekomst gaan ze de mensen bevriezen, om ze weer te ontdooien zodra het geneesmiddel voor hun kwaal bekend is.

Het zal een krankzinnige tijd worden, met generaties die langs en over elkaar heen schuiven. Denk maar eens aan alle erfenisproblemen die je dan krijgt. Een groot gevaar lijkt mij dat deze vorm van tijdreizen vooral voor wetenschapsmensen interessant zal zijn. Ik kan me voorstellen dat hele kolonies medici zich zullen laten invriezen met de bedoeling te ontwaken zodra de geneeskunde alles weet wat er te weten valt. Dat houdt in dat niemand aan de vooruitgang werkt en daar lig je dan naast je medicus te wachten op de dingen die niet zullen komen. Er zou veel te schrijven zijn, misschien zelfs een roman, over de situatie in zo'n koelkelder als de generator het begeeft en iedereen ontdooit. De verheugde blikken rondom en de verbijstering als ze merken dat ze wakker geworden zijn om collectief te sterven.

Door de grond gaan

Ik zag laatst een neef van mij overlijden. En ik moet zeggen, dan schiet je toch wel even een brok in de keel. Wij met zijn allen om het bed heen en de kerel maar net doen alsof hij van niets weet. Grapjes maken over de verpleegster, een grote blonde met onsamenvangende borsten. Het was hem niet verteld dat hij binnen een paar dagen dood zou zijn, maar toch, als daar ineens grote aantallen oude vrienden om je bed staan dan mag je van een intelligent iemand verwachten dat hij iets gaat vermoeden. Maar nee, maar nee. Hij vertelde nog enkele ongepaste grapjes terwijl ik stond te popelen om hem toe te roepen ‘nog enkele days, broeder’. Ik wil niet ontkennen, misschien wist hij het wèl en was hij bezig dapper te zijn. Hij is nu dood en ik zal er nooit meer achterkomen. Hij was altijd al een pestkop.

Er zijn overigens op het gebied van overlijden gevaarlijke ontwikkelingen gaande. Onlangs las ik dat mannen tegenwoordig 5 jaar korter leven dan een aantal jaren geleden het geval was. We zijn nu teruggevallen tot het niveau van de dertiger jaren. De levenskans was toen natuurlijk geringer omdat er een oorlog zou komen. Ik vraag me af of dat ook nu verdisconteerd is in de berekeningen, alhoewel ik niet begrijp hoe statistici zoiets kunnen voorspellen. Maar we moeten toegeven dat ze in de dertiger jaren gelijk hebben gehad. U weet natuurlijk dat er sterftetabellen zijn. Daaruit kun je van mensen op verschillende leeftijden uitrekenen hoe lang ze gemiddeld nog te leven hebben. Nu is het merkwaardige in deze tabellen dat je ontdekt dat mensen altijd nog ouder kunnen worden dan ze op een bepaald moment zijn. Om een voorbeeld te geven: mensen die nu ongeveer zestig zijn (neem bijvoorbeeld Carmiggelt in gedachten) zullen gemiddeld zo'n 75 jaar worden (vergeet Carmiggelt maar weer). Als iemand eenmaal 75 geworden is heeft hij een levenskans die gemiddeld reikt tot 82, ik noem maar wat. De mensen die er in slagen om 82 te worden kunnen gemiddeld rekenen op nog 4 à 5 jaar. Enzovoorts. Zelfs iemand die 103 is heeft nog levenskans, al neemt die natuurlijk steeds af. Belangrijk is echter dat, hoe oud men ook is, de kans op verder leven nooit nul wordt. Hieruit kan geconcludeerd worden dat verzekeringswiskunde de enige wetenschap is die serieus rekening houdt met de lichamelijke onsterfelijkheid van mensen. Bij het bepalen van de premies houden ze daar kennelijk ook rekening mee.

Ik reed een tijdje geleden op een fiets tegen een verkeersbord aan. Gewoon, ik hing een beetje over het stuur en dacht aan Jan Vlas en ineens, pats, met mijn zijhoofd tegen een schuin over de weg gezakt bord aan. Sinds die tijd denk ik over een heleboel zaken anders. Het is namelijk niet de eerste keer dat de overheid mij dit soort dingen flikt: In de winter zogenaamd vergeten om bepaalde bochten met zand te

bewerken. Steeds meer auto's door de stad sturen. Agenten leren knuppelen. Artsenopleidingen bemoeilijken. Het zijn allemaal uitvloeisels van de grote angst van onze overheid: dat er straks teveel AOW uitgekeerd moet worden. Ik weet dat ik hier een scherpe beschuldiging uit, maar het moet nu maar eens in de openbaarheid: de overheid heeft er belang bij dat wij niet ouder worden dan 65 jaar. Dat ik tegen het bord opfietste komt omdat ik net zo suffig reed als oude mensen plegen te doen. Let u voortaan maar eens op hoeveel geniepige valstrikken er gespannen zijn waar mensen in de kracht van hun leven geen last van hebben maar wèl de ouderen. Eén voorbeeldje nog: als je vanaf het Leidseplein het Vondelpark in wil, dan moet je een stoplicht passeren dat ongeveer 2 seconden tijd laat om over te steken. Voor oude mensen (juist de groep die graag naar het Vondelpark gaat) is dat gewoon niet te doen. Hoeveel er dáár niet het leven gelaten hebben! En elke keer zo'n 10 á 15 mille verdiend voor de staat aan niet uitgekeerde AOW.

Ik ga nog verder. Het is bekend dat er gloeilampen te maken zouden zijn die eeuwig branden, net zoals er auto's te maken zijn die je niet met één duim in elkaar drukt. Dat gebeurt niet, omdat het de betrokken firma's economisch slecht zou uitkomen. Ook onze grote farmaceutische industrieën werken op basis van het winstprincipe. Wat zou er nu gebeuren als er ooit een medicijn uitgevonden zou worden dat men maar één keer hoefde in te nemen om voorgoed onkwetsbaar te zijn? Denkt u niet dat dat middel in een brandkast zou verdwijnen? En dat een dergelijke maatregel ook door de overheid van harte toegejuicht zou worden? Wie weet bestaat een dergelijk middel al. Een onderzoek is hier wel op zijn plaats, dunkt me, waarbij men dan vooral zal moeten letten op de levensduur van de heren directieleden en commissarissen van de farmaceutische industrieën. Ook mag ik hier wel even opmerken dat belangrijke politici vaak opmerkelijk oud worden. Verder wil ik niets gezegd hebben.

Haas

In 1954 leidde ik 3 andere krachtmensen naar een glorieuze victorie in de oefenvier 14-16 jaar, bij de Benelux-wedstrijden in Haarlem. In datzelfde jaar reed ik in één ruk van Maastricht naar Amsterdam op mijn transparant-rode Locomotief sportmodel, met slechts een korte pauze in de omgeving van Utrecht, om over te geven. In deze periode kon ik 20 keer op één been op-en-neer gaan en mezelf 40 keer opdrukken in de voorligsteun. Daarnaast speelde ik een uitgekookt partijtje tafeltennis, als iemand het tegen me op durfde te nemen. Maar nooit zal ik die keer vergeten bij een spelletje basketball, toen Neussie (onze gymnastiekleraar) een scheidsrechtersbal opwierp en ik tegelijk met het ding omhoog ging en tegelijk naar beneden kwam zonder erbij te kunnen. Het was symptomatisch, zoals dat vaak met gebeurtenissen het geval is. Want neem nu het paard (of de bok). Als dat houten gevaarte op een kort commando van Neussie naar het midden van de zaal werd gesleept voelde ik al dat het weer mis zou gaan. Paardspringen: je neemt een aanloop, zet de handen op de rug van het geval en doet een haasje-over. Ik deed dat op drie manieren. Ofwel ik vergat mijn handen los te laten zodat ik midden op het paard op mijn polsen kwam te zitten, of wel ik kwam met mijn staartbeen op de punt terecht, ofwel ik haalde het net maar sloeg mijn hielen stuk tegen de achterkant van het gevaarte.

Veel erger nog was de koprol. Mensen als ik namen dan een lange aanloop, zetten de handen op de rug van het paard, plaatsten het hoofd daartussen en wachtten dan op de rol, die om onbegrijpelijke redenen niet kwam. De voeten bleven ferm op de grond staan, en tenslotte begon je dan maar kleine hupjes te maken om te proberen toch dat verdomde achterlijf omhoog te krijgen.

Ander voorbeeld, de rekstok. Men moest hieraan hangen en dan de benen omhoog zwaaien, zodat je een volledige draai maakte om tenslotte (steunend op de gestrekte armen) opgewekt de zaal in te kijken. Ik bleef echter bedroefd hangen, met af en toe een kleine rilling door het lichaam, als ik probeerde mijn benen op te tillen om ze omhoog te zwaaien.

Gelukkig was ik niet de enige die van dit soort dingen last had en ik ontdekte al snel dat mijn soortgenoten lang niet de onaardigste mensen ter wereld waren. Laat ik het zo zeggen: het waren meestal de meest intelligente jongens, mensen waar je een goed gesprek mee kon voeren, personen die wisten dat er belangrijker dingen in het leven zijn dan simpele lichaamsbewegingen. Enkelen van hen beheerden zelfs de schoolkrant, te zamen met het fysieke afval van de meisjessectie. Net toen ik een zekere positie in deze groep ging verwerven, gebeurde er iets eigenaardigs. Neussie had een nieuw idee: hij zette een kleine springplank anderhalve meter voor de bok, spande daar een net tussen en instrueerde ons om een aanloop te nemen, op de plank te springen (waar een veer onder zat zodat je over het net heen geschoten

werd) om dan in handstand op de bok te belanden en vervolgens via een koprol af te springen.

Lachend bereidden mijn vrienden en ik elkaar al voor op het debacle, geruststellend analyseerden wij de absurditeit van dit plan. Toen het mijn beurt was ging ik desondanks met een bezwaard gemoed op weg, een schedelbui zat er op zijn minst in. Ik sprong op de plank, vloog omhoog, sloot mijn ogen, stak mijn handen uit en voelde hoe ik zachtjes op de bok neerkwam, mijn rug afrolde en probleemloos op mijn voeten terecht kwam.

‘Zo moet het,’ hoorde ik Neussie zeggen en er klonk enig applaus op. Toen ik trots en beschaamd terugkeerde bij mijn groepje zwegen zij een beetje.

Omdat iemand zijn pols brak kreeg ik nooit meer de kans om het verkeerd te doen. De schoolkrant was dan ook voorgoed voor mij gesloten.

Carmiggelt

Daarentegen houd ik van Carmiggelt, de minst autoritaire figuur die je je kunt voorstellen (al slaat hij misschien zijn vrouw, je weet nooit, maar ik heb alleen met zijn image te maken). Carmiggelt schrijft al jaren onder de naam Kronkel (in het Parool) cursiefjes. Hij doet dat dagelijks en als ik dat zou moeten doen zou ik er onherroepelijk van aan de drank raken. Carmiggelt heeft het jarenlang fier volgehouden, maar de laatste tijd merk je toch dat hij allerlei technieken gaat ontwikkelen om het zich makkelijker te maken.

Daar heb je bijvoorbeeld het fenomeen van de gespreide vakantie: om de haverklap neemt hij een weekje op (schrijft er dan een klein stukje over, dat scheelt weer een dag, waarin hij meldt, dat hij weer zoals gebruikelijk een klein stukje van zijn vakantie opneemt). Als hoofdredacteur Sandberg het zou natellen zou hij waarschijnlijk merken dat Carmiggelt op onopvallende wijze ca. 10 weken vakantie per jaar neemt. Griep krijgen is ook een methode om een paar dagen vrij te krijgen. Zodra de krant melding heeft gemaakt van een griep-epidemie kun je er zeker van zijn dat Carmiggelt hem binnen enkele dagen krijgt (waarschijnlijk reist hij de ziekte tegemoet). Laatst las ik dat mensen die het vorig jaar griep hebben gehad dit jaar weinig kans maakten omdat het om hetzelfde soort virus gaat. Desondanks lag Carmiggelt twee weken (!) plat.

In de tijd dat Carmiggelt geen griep of vakantie heeft kan hij met goed fatsoen niet onder het schrijven van zijn kolommetjes uit. Door regels tot alinea's te verheffen slaagt hij er wél in om de lengte wat in te perken, maar hij ontkomt er niet aan dat er toch een paar honderd woorden op papier moeten komen. Dat gaat natuurlijk lang niet altijd even gemakkelijk en daarom heeft Carmiggelt een paar technieken bedacht om af en toe een stukje zichzelf te laten schrijven.

Overbekend zijn de twee-wekelijkse publicaties van grapjes, hem toegestuurd door ouders van kinderen. Daarnaast is het stukje over de ochtendkrant een vast nummer: ongeveer 1 keer per kwartaal schrijft Carmiggelt hoe moeilijk het is om op te staan als je de ochtendkrant hebt gelezen met zijn vele ramptijdingen. Tot mijn stomme verbazing meldde hij een tijdje geleden dat hij nu de ochtendkrant opgezegd heeft, waarmee dit tekstje voor de toekomst onmogelijk wordt. Hij zal dan ook binnenkort wel weer een nieuw abonnement moeten nemen. Dan heb je nog de Kronkels over opgeraapte stukjes papier. Dat doet Carmiggelt ongeveer één keer per twee weken: hij loopt in de stad en raapt een stukje papier op en daarop staat zoets als 'Waar ik toen die mosterd gegeten heb, weet je? Maar Koos zegt, er gaat niets boven maanzaad voor als je wilt wat hij wil' (Veel mensen heten Koos bij Carmiggelt). Hij mijmert dan over wat Koos eigenlijk wil en eindigt met de verzuchting dat wij daar wel nooit achter zullen komen.

Af en toe gaat Carmiggelt naar het bos en schrijft een soortgelijk stukje over bijvoorbeeld een bh die over een boomtak hangt. Hij eindigt met de

verzuchting dat wij wel nooit zullen weten hoe die bh daar gekomen is. Als Carmiggelt helemáál niet meer weet waar hij het vandaag eens over hebben zal, dan neemt hij een boek met aforismen ter hand en kiest dan met meesterhand de dingen uit die ik niet leuk vind.

Dat is eigenlijk het enige wat ik hem kwalijk neem. Daarom zou ik graag willen dat één of ander creatief iemand nu eens een paar standaardstukjes bedacht die Carmiggelt eindeloos kan variëren op de dagen dat hij minder gedisponeerd is.

Maar alsjeblieft: géén aforismen.

Bang!

Hij las voor: een vergissing van de bank in uw voordeel, u ontvangt tweehonderd gulden. Dat deed de deur dicht. Ik moest dit de kop indrukken of er het hoofd aan bieden.

‘U kunt wat mij betreft rood haar krijgen,’ zei ik zo beleefd mogelijk, doch innerlijk ziedend van woede. ‘Krijg de ziekte,’ voegde ik er na enig nadenken aan toe.

‘Wat krijgen wij nu?’ riep hij uit. Ik gooide een paar hotels in zijn gezicht.

‘Klootzak,’ riep hij waarschuwend, maar voordat ik kon reageren had ik al een trap tussen de benen te pakken. Niemand zal het verbazen dat ik spoedig daarop vertrok. Ik ging terug naar Dorpsstraat, Ons Dorp. Ik ging niet langs AF, en ik ontving dan ook géén tweehonderd gulden.